

UNIVERSITETET I
NORDLAND

MASTEROPPGAVE

Norsk nasjonsbygging og asymmetrisk
konflikt med de samiske minoritetene
En analyse av fornorskingspolitikken fra
militærteoretisk og sosialantropologisk perspektiv

av Roy Severeide Bendiksen
Master i politikk og samfunnsending (PO311S)
Fakultet for samfunnsvitenskap
Universitetet i Nordland, våren 2014

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	1
1.1	Bakgrunn	2
1.2	Problemstilling	3
1.4	Oppgavens oppbygning	4
1.5	Oppgavens begrensninger	5
1.6	Forventninger til funn	6
1.7	Oppgavens relevans	6
1.8	Etisk refleksjon	7
2	TEORI OG METODE	9
2.1	Konfliktmodellen	9
2.2	Militærteoretisk perspektiv	10
2.2.1	Clausewitz dialektikk	10
2.2.2	Asymmetrisk konflikt	11
2.2.3	McKormicks magiske diamant	11
2.2.4	Beslutningshjulet	12
2.3	Sosialantropologisk perspektiv	12
2.3.1	Det sosiale system	12
2.3.2	Makt	13
2.3.3	Etnisitet	13
2.3.4	Nasjonalstaten	16
2.4	Metodisk tilnærming	18
2.4	Oppsummering	19
3	EMPIRI	20
3.2	Norge	20
3.2.1	Overgangsfasen, ca. 1850-1870	21
3.2.2	Konsolideringsfasen, ca. 1870-1905	21
3.2.3	Kulminasjonsfasen, ca. 1905-1950	23
3.2.4	Avviklingsfasen, ca. 1950-1980	24
3.2.5	Alta-saken	25
3.2.6	Det samepolitiske segmentet	27
3.3	Samene	29
3.3.1	Fornorskingsperioden, ca. 1850-1945	29
3.3.3	Etterkrigstiden, ca. 1945-1980	31
3.3.4	Et samisk kjerneområde	32
3.3.5	Samesak blir urfolkssak	32
3.3.6	Verdensrådet av urfolk (WCIP)	33
3.4	Oppsummering	33

4	MILITÆRTEORETISK DRØFTING.....	34
4.1	Overgang, konsolidering og kulminasjon	34
4.1.1	Målsetninger.....	35
4.1.2	Virkemiddel.....	35
4.1.3	Påvirkningsfaktorer	36
4.1.4	Kommentarer.....	37
4.2	Den første samiske organisasjonsreisning.....	37
4.2.1	Målsetninger.....	38
4.2.2	Virkemiddel.....	39
4.2.3	Påvirkningsfaktorer	39
4.2.4	Kommentarer.....	41
4.3	Samebevegelsen	41
4.3.1	Målsetninger.....	42
4.3.2	Virkemiddel.....	42
4.3.3	Påvirkningsfaktorer	43
4.3.4	Kommentarer.....	44
4.4	Avvikling.....	44
4.4.1	Målsetninger.....	45
4.4.2	Virkemiddel.....	45
4.4.3	Påvirkningsfaktorer	46
4.4.4	Kommentarer.....	46
4.5	Oppsummering.....	46
5	SOSIALANTROPOLOGISK DRØFTING	48
5.1	Assimilasjonspolitikk	49
5.2	Identitetskrise	50
5.3	Etterkrigstiden	52
5.4	Etnisk revitalisering.....	52
5.5	Ny kollektiv urfolksidentitet	53
5.4	Oppsummering.....	53
6	SAMMENLIGNING AV PERSPEKTIV	54
6.1	Problemstillingens underspørsmål	54
6.1.1	Historisk kontekst.....	54
6.1.2	Trekk ved aktørene.....	55
6.1.3	Aktørenes målsetninger.....	56
6.1.4	Aktørenes virkemiddel	56
6.1.5	Påvirkningsfaktorer	57
6.1.1	Perspektivenes forklaringskraft.....	58
6.2	Hva ble virkningene av fornorskingspolitikken?	59
6.3	Hvorfor oppstod ingen negativ voldsspiral?	59
7	KONKLUSJON	61
7.1	Hva påvirket utfallet av fornorskingspolitikken?.....	61
7.2	Hva kan vi lære av den asymmetriske konfliktdynamikken?.....	62
7.3	Avslutning	63
8	LITTERATURLISTE	64

1 INNLEDNING

Fornorskingspolitikken forstått som en periode avgrenses av to hendelser. I 1851 ble Finnefondet opprettet av Stortinget som en budsjettpost for å iverksette et språk- og kulturskifte blant det samiske folket. Dette markerer starten på fornorskingsperioden, som snart skulle utvikle seg til en målbevisst statlig innsats for å utrydde samenes språk, kultur og levesett. Fornorskingspolitikken startet i kultursektoren ”*med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater*” (Niemi 1997:268 i Minde 2002), hvor språket ble brukt for å for oppnå fremgang. Etter hvert ble flere samfunnssektorer involvert – og den institusjonelle samordningen mellom disse skulle etter hvert bli et særmerke på fornorskingspolitikken (Minde 2002). Den statlige innsatsen – ”*for å få samene til å legge bort språket sitt, endre grunnverdiene i kulturen og bytte ut den samiske identiteten – har vært omfangsrik, langvarig og målbevisst*” (Minde 2002:18).

Periodens avslutning markeres av Alta-saken i 1979-81, hvor samiske interesser gikk mot vannkraftutbygging i Indre-Finnmark. Denne hendelsen ble ”*et symbol for samenes kamp for kollektiv respekt, politiske selvstyre og materielle rettigheter*” (Minde 2002:6). Protestene og aksjonene i forbindelse med kraftutbyggingen ses på som den utløsende faktor for myndighetenes endrede syn på samesaken, og hang sammen med både samenes og den norske stats internasjonale engasjement i minoritetsspørsmål.

I 1987 ble St.prp. nr. 33 *Om lov om sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven)* vedtatt, og året etter vedtok stortinget en ny paragraf, 110A, i Grunnloven hvor det står skrevet at ”*Forholdene (skal legges) til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv*”. I 1989 var Norge det første landet til å ratifisere ILO konvensjon nr. 169 som forpliktet nasjonalstaten til å beskytte rettighetene til urbefolkningen som lever innenfor sine landegrenser - og den 9. Oktober samme år ble Sametinget etablert.

1.1 Bakgrunn

Jeg er til daglig ansatt i Forsvaret hvor jeg har hatt mitt virke de siste 15 årene. Våren 2007 fikk jeg tildelt Bachelor i militære studier fra Krigsskolen, og da jeg kom tilbake fra Afghanistan våren 2008 søkte jeg opptak på Master i politikk og samfunnsendring ved Universitetet i Nordland (den gang Høgskolen i Bodø). Studiet er gjennomført på deltid med fremdrift tilpasset aktiviteten på jobb.

Fra emnebeskrivelsen¹ kan vi lese at Master i politikk og samfunnsendring tar opp *sentrale (...) /statsvitenskapelige tema (...)* hvor man legger vekt på samfunnsvitenskapelig metode, samtidig som et *historisk perspektiv gir utgangspunkt for studiet av politikk og samfunnsendringer som har funnet sted, både på lang og kort sikt, lokalt, nasjonalt så vel som internasjonalt.*

Som del av min faglige utvikling har jeg de siste årene interessert meg for asymmetriske konflikt-dynamikker. Her bruker jeg dialektikken hvor konflikten består av to aktører med motstridende viljer, hvor hver aktør har et sett virkemiddel. Avhengig av hvem som er aktør så vil spekteret av virkemiddel variere. Alt som gir en form for påvirkning hos motparten er å anse som et virkemiddel. Det er også i forhold til virkemidlene at konflikten bli asymmetrisk – gitt en situasjon hvor den ene aktøren har virkemiddel med betydelig større potensial til å løse en konflikt en det motparten har. Dersom dominant aktør bruker sine virkemiddel uproporsjonalt for å presse gjennom sin vilje, så har vi er dette å anse som en aggresjon langs konfliktlinjen. I tillegg til den asymmetriske konflikten så er det også interessant å se på hvilke endogene og eksogene faktorer som påvirker relasjonen, samt hvem som har initiativet i en reaksjon-motreaksjon tankegang.

Det jeg synes er spesielt spennende med denne type dynamikk, er at den har et universalt preg. Det vil si at dersom vi holder tungen rett i munnen i forhold til aktørbeskrivelser, hva som er gjeldende virkemiddel, og hva som eksisterer av påvirkningsfaktorer - så kan vi trekke lærdom fra et sosialt system til et annet.

Parallelt med jobb og masterstudier har jeg også tatt en Bachelor i nordområdestudier. Her fikk jeg et godt bilde på fornorskingspolitikken som ble ført ovenfor de samiske minoritetene, samtidig som jeg automatisk assosierte dynamikken med asymmetriske konfliktmodeller. Dette viste seg å være spesielt lærerikt om vi ser på perioden i stor skala, hvor de samiske minoritetene og den norske staten behandles som aktører. Fornorskingsperioden starter ved

¹ Studie-/fagplan med emnebeskrivelse

at den norske staten er handler aggressivt langs konfliktlinjen ved opprettelsen av Finnefondet i 1851. Deretter øker påvirkningen på de samiske minoritetene gradvis, etter hvert som flere virkemiddel (institusjonell samordning) blir satt i verk. Ved slutten av 1980-tallet er har situasjonen snudd. Samene er nå anerkjent som urfolk, har fått egen lovtekst i grunnloven og har fått opprettet sitt eget folkevalgte organ. Det gjør at jeg finner det meget interessant å undersøke hva som påvirket konfliktdynamikken og skapte dette utfallet.

I forhold til Master i politikk og samfunnsendring så passer interessefeltet godt til emnebeskrivelsen. Jeg anser fornorskingspolitikken for å være et relevant element i studiet av politikk og samfunnsendring, og da spesielt med tanke på hvordan nasjonsbyggingsprosess påvirker den asymmetriske konfliktdynamikken. Økt forståelse for hvordan det historiske perspektivet har utspilt seg vil kunne bidra til økt breddekunnskap om politiske systemer og organisering, samt gi et godt grunnlag for diskusjon av normative problemstillinger i politiske institusjoner.

1.2 Problemstilling

Jeg har valgt å kalle oppgaven *Norsk nasjonsbygging og asymmetrisk konflikt med de samiske minoritetene: En studie av fornorskingspolitikken fra militærteoretisk og sosialantropologisk perspektiv*. Det henger sammen med hvordan Norge, gjennom fremveksten av nasjonalstaten, ønsket å assimilere de samiske minoritetene. Ifølge Minde (2002) så var ikke den norske politikken enestående utover 1800-tallet: I Finland ble tilløpet til tilsvarende politikk kalt *russifisering*, i Mellom-Europa gikk det habsburgske rikets harmoniseringspolitikk under navnet *germanisering*, og i USA omtalte man den ikke-voldelige politikken overfor indianerne for *amerikanisering*.

Det overordnede formålet med oppgaven er å øke forståelsen for en asymmetrisk konfliktdynamikk. Dette skal oppnås ved å rekonstruere dynamikken i rammen av den historiske konteksten, fra et militærteoretisk og sosialantropologisk perspektiv. Fokuset vil være langs konfliktlinjen, hvor den norske stat og de samiske minoritetene er motstridende aktører.

Oppgavens problemstilling er formulert som et spørsmål. Det vil være med på å gi styring til oppgaven, samtidig som tilrettelegger å skape en forståelse.

- Hva påvirket utfallet av fornorskingspolitikken som ble ført overfor de samiske minoritetene?

For å gjøre det enklere operasjonalisere problemstillingen har jeg delt den opp i flere underspørsmål. Disse gir en rød tråd gjennom oppgaven, samtidig som det gir grunnlaget for oppsummering og konkludering:

- Hva kjennetegner den historiske konteksten?
- Hvilke trekk kjennetegner aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hvilke målsetninger hadde aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hvilke virkemiddel brukte aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hvilke faktorer påvirket aktørene og hvordan endret dette seg underveis?
- Hvilken påvirkning fikk aktørenes virkemiddelbruk langs konfliktlinjen?
- Hva ble virkningene av fornorskingspolitikken?
- Hvorfor medførte ikke utviklingsmønsteret en negativ voldsspiral?

Alle disse spørsmålene skal vi komme tilbake til underveis i oppgaven, hvor svarene skal hjelpe oss med å svare på hovedproblemstillingen. I tillegg har jeg satt opp to spørsmål som er rettet mot å øke forståelsen av den asymmetriske konfliktdynamikken.

- Hvilken forklaringskraft har de ulike perspektivene?
- Hva kan vi lære av konfliktdynamikken?

1.4 Oppgavens oppbygning

Oppgavens første kapittel er innledningen, hvor vi har sett at bakgrunnen, problemstilling og nå oppgavens oppbygning presenteres. Her skal vi gå gjennom resten av oppgavens oppbygning, slik at en vet hva en kan forvente etter hvert som en går fremover. Det neste underkapittelet tar for seg oppgavens begrensninger, hvor jeg spesifiserer hvor grensene for oppgaven går. Deretter skal jeg presentere hva jeg forventer å få svar på underveis i oppgaven, før jeg beskriver hvorfor jeg anser oppgaven som relevant. Innledningskapittelet avsluttes med etisk refleksjon rundt oppgavens innhold og forskningsmetodikk.

Det andre kapittelet tar for seg oppgavens teori og metode, og starter med å presentere den overordnede konfliktmodellen. Deretter vil det første av oppgavens to teoretiske perspektiv: det militærteoretiske bli gjennomgått. Dette består av flere modeller som blir gått gjennom i hvert sitt delkapittel. Neste underkapittel omhandler det sosialantropologiske perspektiv, hvor vi skal bli kjent med en del faglige begreper og dynamikker. Når dette er gjort skal vi skifte fra teori til metode, og presentere den metodiske tilnærmingen. Kapittelet avsluttes med en oppsummering.

Opgavens tredje kapittel presenterer en sammenstilling av valgt empiri. Kapitlet starter ved å trekke frem de av problemstillingens underspørsmål vi kan forvente å få noe av svaret på allerede her. Deretter blir det et underkapittel om Norge og et om Samene, før også dette kapitlet avsluttes med en oppsummering.

Det fjerde kapitlet er det første av tre drøftingskapittel, og anvender det militærteoretiske perspektivet for å drøfte og analyser oppgavens empiri. Også dette kapitlet starter ved å vise til relevante underspørsmål fra problemstillingen, før de fire neste underkapitlene presenterer databehandlingen. Denne er delt i epoker for å gjøre det enklere å se et utviklingsmønster gjennom fornskingsperioden. De fire underkapitlene tar for seg epokens målsetninger, virkemiddel, påvirkningsfaktorer og summerer det opp med en kommentar. De fire kommentarene vil så inngå som en del av oppsummeringen.

Det femte kapitlet er en drøfting og analyse ved bruk av det sosialantropologiske perspektiv. Kapitlet starter med relevante underspørsmål fra problemstillingen, før det presenterer databehandlingen i fem epoker. Fokuset vil være på nordmenn og samer som etniske grupper, og hvordan disse spiller sammen som del av utviklingsmønsteret. Som de andre kapitlene avsluttes også dette med en oppsummering.

Det neste kapitlet er det siste drøftingskapitlet, som starter med å oppsummere problemstillingens underspørsmål. Deretter blir det et underkapittel om virkningene av fornskingspolitikken, og et underkapittel om hvorfor det ikke oppstod en negativ voldsspiral. Kapitlet rundes av med en oppsummering.

Det sjuende kapitlet er konklusjonen, hvor vi skal dra sammen alle oppsummeringer og svar på underspørsmål for å svare på hovedproblemstillingen. Etter svaret er presentert så kommer det et underkapittel hvor vi skal summere opp de viktigste lærdommene fra den asymmetriske konfliktdynamikken. Til slutt i kapitlet kommer avslutningen.

Det siste kapitlet tar for seg oppgavens litteraturliste.

1.5 Oppgavens begrensninger

Den første begrensningen omhandler samene. I dag bor det rundt 50.000 samer fordelt på Norge, Sverige, Finland og Russland, hvor omkring halvparten av disse bor i Norge. Tradisjonelt sett har samene vært spredt over store deler av nordområdene, og har kunne beveget seg fritt på tvers av det som i dag er landegrenser. Ved fremveksten av nasjonalstatene ble dette endret, samtidig som det vokste frem ulik politikk overfor etniske

minoritetene. I denne oppgaven kommer jeg ikke til å ta for meg hvordan samene er blitt behandlet i Sverige, Finland og Russland. Forhold på tvers av landegrensene kommer kun til å bli nevnt hvis de er av spesiell betydning for utfallet av fornorskingspolitikken.

Den andre begrensningen tar for seg de kvenske minoritetene. I starten av fornorskingsperioden (fra 1868) skilte ikke myndighetene mellom samer og kvener. Dette skillet kom først i mellom krigstiden, hvor samene ble sett på som et gammelt urfolk på Nordkalotten (negativ karakter), mens kvenene ble sett på som finske innvandrere (Minde 2002). Jeg kommer ikke til å forholde meg til de kvenske minoritetene i denne oppgaven, med mindre det er forhold av betydning som spiller inn på utfallet av fornorskingspolitikken for de samiske minoritetene.

Den siste begrensningen er i forhold til samfunnsutviklingen i Norge. Perioden ca. 1851 til 1980 er en spennende perioden for det norske nasjonsbyggingsprosjektet, og spesielt spenningene i prosessene rundt unionsoppløsning. Jeg kommer ikke til å gå i detaljer om aspekter ved utviklingen i Norge, med mindre det er av betydning for utfallet av fornorskingspolitikken.

1.6 Forventninger til funn

Jeg forventer at konfliktteori som overordnet teoretisk perspektiv vil være en effektiv tilnærming for å svare på *hva som påvirket utfallet av fornorskingspolitikken som ble ført overfor de samiske minoritetene*. Samtidig så har oppgaven et overordnet formål om å øke forståelsen for en asymmetrisk konfliktdynamikk, noe som skal oppnås gjennom å *rekonstruere dynamikken i rammen av den historiske konteksten*. Dette innebærer at jeg ikke forventer å finne noen nye revolusjonerende svar på hva det var som påvirket utfallet.

Det jeg derimot forventer er å finne en god relasjonell og dynamisk forklaring på hva som påvirket utfallet av fornorskingspolitikken. Denne skal være presentert på en lettfattelig måte, og gi et godt innblikk i asymmetriske konfliktdynamikker under nasjonsbyggingsprosesser.

1.7 Oppgavens relevans

Rokkan (1987) forklarer hvordan spenninger i nasjonsbyggingsprosessene i Afrika og Asia henger sammen med konflikter mellom dominerende og undertrykte kulturer, hvor både *”Kongos, Indias, Indonesias, Malaysias, Nigerias og Sudans nyere historie kan beskrives fra denne innfallsvinkelen”* (ibid:298). Samtidig viser han til flere vestlige land (Spania, Belgia

og Canada)², hvor tidligere territoriell-kulturelle konflikter fremdeles skaper spenninger. Det som er spennende i denne sammenheng, og som gir relevans til oppgaven, er at Rokkan også trekker frem hvordan *”betingelsene for en demping eller tilspisning av slike konflikter i fullt mobiliserte samfunn er lite undersøkt”* (ibid).

I nyere tid beskriver Hylland-Eriksen (2010) hvordan globaliseringen ikke har ført til den grenseløse verden man skulle tro, men snarere til at gamle konflikter er blitt omdefinert og nye konfliktlinjer skapt. Det gjør at stadig flere mennesker befinner seg i en *”kulturelt kompleks situasjon, der deres kulturelle identitet, verdier og praksiser ikke kan tas for gitt eller må forsvares aktivt”* (ibid:294). Dette er en utvikling vi ser flere steder i dagens verden, hvor det oppstår motpoler til statsmakten, og hvor konflikt-dynamikker oppstår.

Oppgavens gir en økt forståelse for nasjonsbyggingsprosesser og asymmetrisk konflikt-dynamikken, hvor dominant (majoriteten) aktør bruker sine virkemiddel aggressivt for å nå sine målsetninger. Perioden med fornorskingspolitikk, som alt av historisk materiale, kommer fra et sosialt system med sine egne attributter. Jeg tror allikevel vi kan trekke ut komparativ lærdom som vil være relevant for å forstå andre tilsvarende kontekster, det være seg om de er historiske, dagsaktuelle eller fremtidige.

Ved å søke forståelsen rundt formål og problemstilling, så øker man samtidig forutsetningene for å kunne forske på og forstå hvilke krefter som påvirker politisk og sosial utvikling. Det innebærer økt breddekunnskap om politiske systemer og organisering, og det er på den måten oppgaven får relevans.

1.8 Etisk refleksjon

Jeg har gjort to etiske refleksjoner, hvor den første er i forhold til den historiske konteksten. Fornorskingspolitikken påførte betydelig og varig skade på de samiske minoritetene, og når vi ser tilbake på hva som hendte, så vil de fleste reagere. Det forteller meg at det var et annet sosialt system som eksisterte den gang, og at det var andre referanserammer for hvordan en oppførte seg overfor minoritetene. Det blir derfor viktig å holde seg objektiv underveis i oppgaven, slik at vi unngår å se fortiden med nåtidens briller. Samtidig så er det interessant at fornorskingspolitikkenes forkjempere argumenterte for å handle i god tro, for både nasjonen og samenes beste.

² De katalansk-baskisk-kastiljanske motsetningene i Spania, konflikten mellom flamlendere og wallonere Belgia, og de engelsk-franske skillelinjer i Canada (Rokkan 1987:298)

Den andre etiske refleksjonen er i forhold til det forskningsetiske. Her ønsker jeg å kommentere valget av et militærteoretisk perspektiv, for å forstå en nasjonsbyggingsprosess. Jeg har brukt disse modellene tidligere for å lære av militærhistoriske eksempler, men også i eksempler mellom nasjoner og etniske grupper. Det som kan sies om modellene er at de kan brukes på alle typer konfliktdynamikker, avhengig av hva vi definerer som aktører og virkemiddel. Jeg ser derfor ingen forskningsetiske problemstillinger i forhold til å bruke teoriene som del av oppgaven.

Samtidig så ser jeg en mulighet for at oppgavens konklusjoner kan gi lærdom som i ytterste konsekvens vil kunne nyttes i en annen kontekst for å forsterke en aktørs valg av virkemiddel ovenfor en motstander. Dette er en mulighet, men jeg anser det som lite sannsynlig.

2 TEORI OG METODE

Vi er nå kommet til oppgavens teoridel, hvor jeg skal starte med å presentere det overordnede konfliktmodellen. Deretter skal jeg redegjøre for oppgavens to teoretiske perspektiv. Det første perspektivet kommer fra militærteorien, og vil presentere noen enkle modeller for å forstå en konflikt. Det neste perspektivet er fra sosialantropologien, hvor det blir en kort innføring i en del begrep og perspektiv som skal benyttes under drøftingen. Til slutt skal vi gå gjennom oppgavens metodiske tilnærming.

Det vi skal oppnå i kapittelet er å få det teoretiske grunnlaget vi skal anvende for å drøfte empirien, samtidig som vi skal vise at oppgaven bruker riktig samfunnsvitenskapelig tilnærming for å løse problemstillingen.

2.1 Konfliktmodellen

Problemstillingen tar utgangspunkt i en konfliktlinje hvor det er motstridende interesser mellom de to aktørene. Hylland-Eriksen (2010) beskriver hvordan en aktør kan være en handlende person, et kollektiv eller en ikke individuell instans – og hvordan det kan være hensiktsmessig å bruke aktørbegrepet på stater så vel som andre korporasjoner³. I oppgaven skal jeg bruke de samiske minoritetene og den norske stat som aktører. Dette er utfordrende da aktørbildet er veldig komplisert og vil være i kontinuerlig forandring.

Jeg har derfor valgt å begrepsfeste aktør til å omfatte: *totaliteten av alle enheter (individer, kollektiv og ikke-individuelle instanser) i aktøren som har vilje og/eller et virkemiddel som er rettet, direkte eller indirekte, langs konfliktlinjen*. Ved å bruke denne aktørbeskrivelsen åpner vi opp for å løse problemstillingen på et overordnet nivå, uten å dukke ned i diskusjoner om kontinuerlige endringer i aktørsammensetninger.

Oppgavens konfliktdefinisjon vil være: *konflikt som motsetninger i viljer*. Det innebærer at de to aktørene har hver sin vilje, og står i et motsetningsforhold langs konfliktlinjen. Konflikten vil da ikke være over før en av aktørene gir opp. Målsettinger er institusjonalisering av vilje.

Fornorskingsperioden starter ved at den norske staten oppretter Finnefondet som første virkemiddel for å assimilere samene (det va den politiske målsetningen/viljen). Dette skaper en konflikt ved at samene påtvinges en oppførsel de ikke ønsker - ved at det stilles ”krav om å

³ ”En korporasjon er et kollektiv av mennesker som opptreer som en handlende enhet i ett og flere henseende” (Hylland-Eriksen 2010:56)

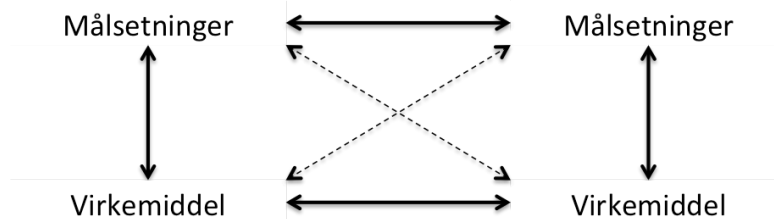
være *andre enn seg selv*” (Nergård 1994:58 i Minde 2002:18). Det er dette som betraktes som oppgavens overordnede konfliktmodellen.

2.2 Militærteoretisk perspektiv

Det militærteoretiske perspektiv består av flere modeller som benyttes for å beskrive en konflikt mellom to aktører. Hvem som defineres som aktører avhenger blant annet av situasjon og hvilken skala vi bruker. Det er viktig å spesifisere at selv om dette er en modell fra militær teorien, så kan den også brukes på alle typer konfliktforhold. Implisitt innebærer det at også virkemidlene avhenger av hvem som er aktør. Spekteret av virkemiddel vil være alt man kan bruke intendert og som gir en effekt i form av en reaksjon hos motstandere.

2.2.1 Clausewitz dialektikk

Den grunnleggende tanken for tilnærmingen kommer fra Carl von Clausewitz (1832) som beskriver konflikt som et dialektisk forhold mellom aktørens målsetninger og virkemiddel. I dialektikken fokuserer han på interaksjonen mellom målsetninger og virkemiddel, og trekker blant annet frem at aktørens politiske målsetninger må være proporsjonale med deres virkemiddel.

Ved å bruke dialektikken på en historisk kontekst får vi fokus på hva som er aktørens målsetninger og virkemidlene, vi kan se om det er samsvar mellom disse, og vi kan se hvordan det endres over tid. Det hele starter med konfliktlinjen hvor motsetningene i målsetninger er det samme som motsetningen i viljer. På samme måte så er det motsetningene i virkemiddel som avgjør om konflikten er symmetrisk eller asymmetrisk. Aggresjonen kommer når en av aktørene bruker sine virkemiddel mot motstanderens virkemiddel, slik at hans vilje blir påvirket. Dersom det ikke er proporsjonalitet mellom målsetninger og virkemiddel så får vi situasjoner hvor man ikke klarer å nå målsetningene grunnet mangel på virkemiddel, eller hvor man har virkemidlene men mangler viljen.

Dialektikken har også strukket opp diagonaler mellom aktørens målsetninger og virkemiddel. Dette kommer i spill når en aktør gir opp sine målsetninger grunnet

motstanderens virkemiddel, eller når han bygger egne virkemiddel for å kunne svare motstanderens målsetninger.

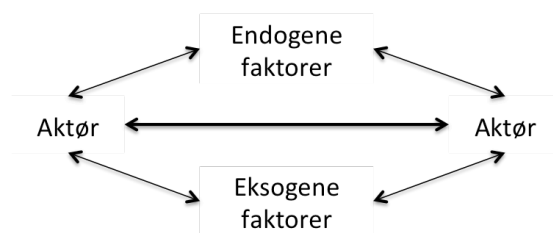
2.2.2 Asymmetrisk konflikt

Dersom den ene aktøren har virkemiddel med et betydelig større potensial til å løse en konflikt enn det motparten har, så har vi en asymmetri. Denne forståelsen kommer fra en definisjon av Freedman som sier at ”dersom aktørene er vidt forskjellige i sin karakter og i sine områder med komparative strategiske fordeler, så har vi en asymmetri” (Freedman 1995:58). Dette innebærer at dominant aktør i ytterste konsekvens kan tvinge den andre til å handle på sine premisser.

Her ser vi at den som har flest og størst virkemiddel, også kan ha de høyeste politiske målsetningen. Dette sammenfaller med aktørperspektivet på makt, hvor Max Weber beskriver makt som *evnen til å få gjennomslag for sin vilje, også der man møter motstand* – ofte beskrevet som *muligheten til å påtvinge andre oppførsel ens egen vilje*. Det innebærer at den som har de best tilpassede virkemidlene også er den som er best egnet til å sette premisser og avgjøre en konflikt. Dersom vi skal få en endelig avgjørelse så er det nødvendig at motstanderen gir opp sine målsetninger.

2.2.3 McKormicks magiske diamant

Den siste modellen jeg skal trekke frem i den militærteoretiske tilnærmingen er McKormicks magiske diamant. Denne er opprinnelig laget i den hensikt å kunne forstå et opprør, for så å kunne lage en strategi for å stanse det. Modellen er egnet for å forklare og synliggjøre hvilke endogene og eksogene påvirkningsfaktorer som finnes i en konflikt mellom to aktører. Det vil si at McKormicks magiske diamant gir et symmetrisk bilde på hvordan aktørene i konfliktforholdet påvirker situasjonen for å etablere sin versjon av slutttilstand.

Dersom aktøren bruker egne virkemiddel så kan en si at han påvirker direkte. Dette skiller seg fra den indirekte påvirkning, hvor aktøren bruker endogene og eksogene faktorer for å påvirke motstanderen. I oppgaven vil endogene faktorer være de som skjer innenfor landegrensene,

mens de eksogene skyldes påvirkning utenfra. Ved å bruke modellen tar en høyde for hvordan aktørene bevisst kan bruke indirekte tilnærming for å få sin vilje gjennom.

2.2.4 Beslutningshjulet

Beslutningshjulet er en modell som utviklet av John Boyd (1995), for å vise hvordan en aktør kontinuerlig tilpasser bruken av virkemiddel for å nå sine målsetninger. Dette gjøres gjennom en syklus av observasjon, orientering, beslutning og evaluering. Modellen er et interagerende hjul som holdes i konstant bevegelse gjennom en konflikt. Den av aktørene som gjennomfører hjulet hurtigst - ved å observere og reagere hurtigere en motparten – vil komme innenfor motpartens beslutnings sirkel, og dermed ha initiativet.

Beslutningshjulet er en viktig modell for å vise hvordan aktørene kontinuerlig relaterer egne målsetninger mot egne virkemiddel, mot motstanderens målsetninger og virkemiddel, og mot endogene og eksogene faktorer.

2.3 Sosialantropologisk perspektiv

Den sosialantropologiske perspektiv kommer hovedsakelig fra Hylland Eriksens bok om innføring i sosialantropologi. Herfra vil jeg trekke frem viktige dynamikker og begreper som er relevant for å drøfte oppgavens problemstillingen.

2.3.1 Det sosiale system

Det første vi skal snakke om er hvordan en sosial person er bygd opp ulike **sosiale stater**. Disse kan defineres som et *”gjenkjennelige sosialt definerte trekk ved en person som gir ham visse plikter og rettigheter”* (Hylland-Eriksen 2010:56). Sosial status kan være tilskrevet eller ervervet⁴, og det å inneha en bestemt status påvirker våre handlinger. Dersom vi ikke imøtekommer forventningene knyttet til statusen, så kan andre samfunnsmedlemmer reagere og iverksette ulike former for sanksjoner. Forventningene bidrar på den måten til å gi statusen et dynamisk aspekt som kalles **rollen**. Denne beskrives som *”en persons faktiske oppførsel innenfor begrensningene statusdefinisjonen gir”* (ibid:57).

De prosessene som gjør oss til medlemmer av et samfunn kalles **sosialisering**. Det å gå gjennom en sosialisering prosess innebærer at vi *”tilegner oss de normene og ferdighetene som er nødvendige for at vi skal kunne fungere normalt”* (ibid:67). Samtidig har også samfunnet en **sosial struktur**. Firth (Firth 1951 i Hylland-Eriksen 2010:82) ser på strukturen som det fastlagte mønsteret av regler, skikker, stater og sosiale institusjoner, og ønsker å

⁴ Moderne samfunn skiller seg fra tradisjonelle samfunn ved at et stort antall stater er ervervet, og at individer dermed har langt større valgmuligheter (ibid)

skille dette fra hva aktører faktisk gjør. Aktørenes faktiske valg og handlingsmønstre kalles for **sosial organisasjon**. Skillet mellom struktur og organisasjon er analogt til skillet mellom status og rolle, og ”gir et bilde av verden som mindre velorganisert og mer uforutsigbar enn man vil anta fra beskrivelser av sosial struktur” (Hylland-Eriksen 2010:82).

Mens sosial struktur er totaliteten av standardiserte relasjoner i et samfunn, så brukes begrepet **sosialt system** om avgrensbare sett av relasjoner mellom aktører (ibid 2010). Ifølge Hylland-Eriksen har det sosiale system felles normer og sanksjoner, som gir en viss enighet om regler for samhandling – hvor det sosiale systemets grenser går ”ved det punktet hvor samhandlingene avtar dramatisk” (ibid:84).

2.3.2 Makt

En viktig del av det sosialantropologiske perspektivet er maktbegrepet. I boken til Hylland-Eriksen (2010) kan vi lese hvordan ”sosiale konvensjoner, rolleforventninger og selve fordelingen av roller og statuser i samfunnet bidrar til systematisk maktforskjeller” (ibid:60). Med utgangspunkt i disse maktforskjellene kan man betrakte samfunnet på to ulike måter: som ”et produkt av intensjonelle handlinger, eller som helheten av institusjonelle strukturer som ligger til grunn for alle handlinger” (ibid). Dette henger tett sammen med ulike måter å begrepsfeste maktbegrepet. Det første perspektivet kalles **aktørperspektivet**, hvor makt er et aspekt ved sosial relasjon. Perspektivet begrepsfestes av Weber som beskrev makt som *muligheten til å påtvinge andre oppførsel ens egen vilje* – altså evnen til å få andre til å gjøre noe de ellers ikke ville ha gjort. Dette skiller seg fra **systemperspektivet**, inspirert av Marx, hvor man heller viser ”hvordan maktforskjeller nedfelt i samfunnsstrukturen er konstituerende for nettopp slike relasjoner” (ibid). I drøftingskapittelet skal vi ta for oss hvilken tilnærming som passer best for å forstå en asymmetrisk konflikt.

2.3.3 Etnisitet

Vi skal først ta for oss etniske grupper. Hylland-Eriksen (2010) beskriver hvordan ”de konstitueres ideologisk og sosialt ved at så vel dens medlemmer som medlemmer av andre etniske grupper anerkjenner den som kulturelt distinkt, og at de identifiserte kulturforskjellene får praktiske konsekvenser” (ibid:257). De praktiske konsekvensene innebærer at kulturtrekkene må opprettholdes over tid, og for å få til dette må de være del av det sosiale liv⁵.

⁵ Eksempler kan være religion, ekteskapspraksis, arbeidsdeling eller fysisk segregering (ibid)

Barth (1969:10-11) definerer en etnisk gruppe til å være en befolkning som:

- Er biologisk bærekraftig
- Deler fundamentale kulturelle verdier
- Skaper et kommunikasjon- og interaksjonsnettverk
- Har medlemmer som identifiserer seg selv, og er identifisert av andre, som å tilhøre en kategori som skiller seg fra andre tilsvarende kategorier.

En viktig del av etniske gruppers konstitueringen er produksjon av felles historie, som *”fungerer som opphavsmyte, begrunnelse påberopelsen av felles kultur og fremstiller den etniske gruppen som en utvidet slektsgruppe”* (ibid).

Om vi går til etnisitet, så blir det av Hylland-Eriksen (2010) beskrevet som et fenomen mange lag, som ofte bærer med seg en misoppfatning om at det har med objektive kulturforskjeller å gjøre. Denne misoppfatningen handler om at etnisitet ikke er en egenskap ved en person eller gruppe, men er et **aspekt ved en relasjon** – som *”inntreffer når kulturelle forskjeller gjøres relevant i samhandling”*⁶ (ibid:256).

Hylland-Eriksen viser videre til det han kaller et tilsynelatende paradoks i vår tid – nemlig *”at mens kulturforskjeller i viktige henseender blir mindre på grunn av økt kontakt mellom atskilte grupper og generell modernisering, blir etnisitet samtidig et mer påtagelig aspekt ved politikk, identitet og samhandling. Jo likere folk blir, (...) desto viktigere er det for dem å vise at man er forskjellig”* (ibid). Forståelsen her ligger i at etnisitet handler om hva som er sosialt relevant, og ikke hvilke kulturforskjeller som finnes. Dette støttes også av Barth (1969) som skriver at kulturtrekk ikke er tilstrekkelig for å skape etnisitet – men at grensene mellom etniske grupper opprettholdes ved at de har sosial relevans⁷.

I en studie av etniske relasjoner på Finnmarkskysten viser Eidheim (1971) hvordan etnisitet gjøres relevant i ulike situasjoner mellom nordmenn og samer. Han innfører her begrepene dikotomisering og komplementarisering for å beskrive to grunntyper av etniske prosesser. **Dikotomisering** finner sted når en gruppe definerer sin identitet i direkte kontrast til en annen gruppe. Dette kan komme til uttrykk i stereotyper, hvor den andre gruppen tillegges kulturell underlegenhet⁸. **Komplementarisering** finner sted innen et fellesskap, hvor begge gruppene fremstår som særpregede. Ifølge Hylland-Eriksen (2010) kan begrepsparet være *”en*

⁶ Hylland-Eriksen definerer etnisitet som *”en metode for å gjøre kulturforskjeller sammenlignbare”* (ibid:254).

⁷ Ifølge Barth kan det foregå en kontinuerlig flyt av mennesker og informasjon på tvers av etniske grenser, samtidig som grensene opprettholdes likevel over tid.

⁸ Som for eksempel *”Samer er skitne”*.

påminnelse om at ulike etniske grupper både må markere forskjell eller særpreg og utvikle felles måter å kommunisere på” (ibid:259).

Opprettholdelsen av sosialt relevante grenser fører til **etnisk klassifisering**. Dette oppstår som uttrykk for relevante kulturforskjeller og sosial differensiering, hvor det brukes stigmatisering for å skape orden i det sosiale univers ved å dele i kategorier. For at dette skal fungere må aktørene være overbevist om at det er forskjeller mellom gruppene. Som del av klassifiseringen oppstår det stereotypier. Hylland-Eriksen (2010) beskriver stereotypier som *”forenklede beskrivelser av konvensjonelt antatte kulturtrekk ved kategorier av mennesker”* (ibid:258).

2.3.3.1 Den kompliserte identiteten

Etnisk identitet er situasjonsavhengig og vil variere etter som identitetsprosessen utvikles i relasjon med andre. Ifølge Hylland-Eriksen (2010) har en person *”en rekke komplementære sosiale identiteter, og hvilken av dem som til enhver tid aktiviseres, avhenger av konteksten”* (ibid:264). Dette blir sett på som en påminnelse om at identitet ikke er fast, men under kontinuerlig utvikling.

Barth (1969) viser hvordan etnisk identitet er imperativ og overordnet de fleste sosial statuser. Det innebærer at etnisk identitet legger føringer for hvilke statuser som kan kombineres og hvilke roller en person kan ha. Disse føringene gjelder ikke bare i enkelte sosiale situasjoner, men for alt av aktivitet.

Dersom ønsker å omforme sin etniske identitet, så innebærer det at han ikke kommer samfunnsmedlemmenes forventninger i møte. De vil da reagere og iverksette ulike former for sanksjoner

2.3.3.2 Etnisk inkorporering

Handelman (1977 i Hylland-Eriksen 2010:261) tar for seg fire nivå av etnisk inkorporering. Dette er med på å skape forståelse for hvordan etnisitet kan være mer eller mindre viktig i sosial organisasjon.

- **Den etniske kategorien**, hvor medlemmene har etnisk identitet ved at de er bevisst sin egenart og reproducerer sin identitet over generasjoner.
- **Det etniske nettverket**, hvor et stort antall samhandlingsmønstre er avhengig av det etnisk medlemskap.
- **Den etniske foreningen**, er nivået hvor møter etniske grupper.

- **Det etniske samfunn**, hvor etniske grupper har en territoriell avgrensning som de dominerer.

2.3.3.3 *Etnisk revitalisering*

Et annet viktig begrep er etnisk revitalisering. Hylland-Eriksen (2010) beskriver hvordan dette handler om å gjenopplive tradisjonell kultur i en moderne kontekst. Som et eksempel på etnisk revitalisering kan vi bruke den norske kulturarven som på mange måter ble funnet opp på ny som del av nasjonsbyggingsprosessen. Her ble bondekulturen satt inn i borgerlig kontekst og gjort til uttrykk for det norske folk og sjel (ibid:268). Dette var et effektivt politisk våpen da det uttrykte dikotomisering overfor våre naboer og vektla det kulturelle fellesskap internt.

Et viktig element av etnisk revitalisering er å kunne skille mellom tradisjoner og tradisjonalisme, hvor tradisjonalismen kommer til uttrykk ved å gjenopplive tradisjoner i moderne kontekst.

Etnisk revitalisering er et vanlig forløp i etnopolitiske bevegelser som en reaksjon på modernisering og kulturell ensretting. Hylland-Eriksen (2010) beskriver hvordan grupper først må integreres i moderne institusjoner, før de kan mobilisere politiske ressurser som gjør det mulig å fremstå som en enhetlig gruppe, og først da kan de utvikle den gruppesolidaritet som bevegelsen er et uttrykk for, og som den er med på å definere. Hylland-Eriksen forklarer videre hvordan aktivisering at etniske symboler gir en meningsfylt fokusering på bevegelsen, ved at det virker samlende - og gir individet en følelse av kulturell forankring og verdighet. Dette blir på samme måte som vi tidligere så hvordan produksjon av felles historie er viktig for etniske gruppers konstituering.

2.3.4 Nasjonalstaten

Rokkan (1987) beskriver statsdannelse ved at den politiske sentralmakten konsolideres, samtidig som tvangsmakt innenfor egne territorielle grenser monopoliseres. Når vi går fra statsdannelse til nasjonsbyggingen, så karakteriseres det ved *"nasjonal samordning av språklige og kulturelle standarder, avklaring av statsmaktens konfesjonelle bindinger og aktivisering av befolkningen gjennom gradvis tildeling av statsborgerlige rettigheter"* (ibid:8). Nasjonalstaten bygger på en nasjonalistisk ideologi, noe som fører til at ambisjonen om standardisering og enhet ofte skaper problemer med minoriteter i den moderne staten. Nasjonalistisk ideologi kan defineres som *"etnisk ideologi som krever retten til sin egen stat på vegne av den etniske gruppen"* (Hylland-Eriksen 2010:270). Dette gjøres ved å hevde

eksistensen av et abstrakt fellesskap, og kreve lojalitet på samme måte som tradisjonell slektskapsideologi⁹. Ved å ta del i nasjonalstaten får man en følelse av trygghet og kulturell identitet, i tillegg til sosialisering og karrieremuligheter.

Nasjonalisme defineres som ”en politisk ideologi som går inn for at kulturens grenser skal være sammenfallende med statens grenser” (Hylland-Eriksen 2010:267) – noe som innebærer at staten ideelt sett bare skal inneholde mennesker ”av samme slag” (Gellner 1983) (i Hylland-Eriksen 2010:267).

2.3.4.1 Strategier overfor minoriteter

Grete Brochmann m.fl. (2002) snakker om **nasjonale minoriteter**¹⁰ som ”har hatt tilhold på nasjonalstatens territorium fra før statsdannelsen, og som i prinsippet har samme rett som nasjonalstatens egne folk til en nasjonsdannelse” (Brochmann m.fl. 2002 i Bjerkeli og Selle 2003:34). Disse skiller seg fra **etniske minoriteter** som har innvandret etter nasjonsdannelsen, og som ”derfor anses å ha en forpliktelse til integrasjon” (ibid).

Hylland-Eriksen (2010) trekker frem tre hovedstrategier stater bruker i relasjoner overfor minoriteter. Den første er **segregering**, som finner sted når minoritetsgruppen blir fysisk atskilt fra majoriteten. Dette skjer ofte ut fra en tanke om at ”minoritetens medlemmer er mindreverdige, og at det er lite gunstig å blande kulturer” (ibid:273). Den neste alternativet er **assimilasjon**, som i ytterste konsekvens innebærer at den etniske gruppen smelter sammen med majoriteten. Assimilasjon kan både være påtvunget eller selvvalgt¹¹. Den siste strategien er **integrasjon**, som innebærer minoriteten får delta i samfunnet fellesinstitusjoner samtidig som gruppeidentitet og kulturelt særpreg blir opprettholdt. I mange europeiske land anses ”integrasjon som et mål av politiske myndigheter så vel som minoritetene, selv om definisjonen på vellykket integrasjon vil variere” (ibid:274). Ifølge Hylland-Eriksen (2010) er det slik at ”de fleste tilfeller av majoritet-minoritet situasjoner fremviser en kombinasjon av segregering, assimilasjon og integrasjon” (ibid:274). Dette skal vi komme tilbake til senere i oppgaven.

Når man snakker staters ulike strategier overfor minoritetene, så er det vanskelig å komme utenom makt og maktforskjeller. Dette skyldes at staten i tillegg til politiske og økonomiske

⁹ Dersom nasjonalismen har lykket er folk villige til å drepe og dø for sine slektninger og sin nasjon (men ikke for så mange andre grupper) (ibid)

¹⁰ I Norge er kvener, jøder, rom (sigøynere), romani (tatere/reisende) og skogfinner formelt anerkjent som nasjonale minoriteter (ibid)

¹¹ Ifølge Gellner (1983 i Hylland-Eriksen 2010) er assimilasjon umulig dersom minoriteten har entropiresistente trekk. Dette er et særpreg som motsetter seg utjevning og utslettelse, enten medlemmene vil det eller ikke.

makt også beherskelsen av de kulturelle aspektene som anses som nødvendige for et godt og vellykket liv.

2.3.4.2 Urbefolkning

I sosialantropologien brukes urfolk om *"en ikke-dominerende opprinnelig befolkningsgruppe i et området"* (Hylland-Eriksen 2010:276). Videre karakteriseres urfolk ved at de aldri er statsbærende folk, og at de har tilknytning til ikke-industrielle produksjonsmåte. Ifølge Hylland-Eriksen betyr ikke det at de ikke kan delta i regjeringer eller arbeider på fabrikk – men at *"de representerer et levesett som gjør dem særlig sårbare overfor modernisering og nasjonalstaten, som de bare er delvis integrert i"* (ibid).

Hylland-Eriksen (2010) forklarer hvordan verdens urfolk står i et potensielt konfliktforhold til nasjonalstaten som institusjon. For de fleste handler det politiske prosjekt om å sikre sin overlevelse som kulturbærende gruppe, men det er også vanlige med konflikter rundt territorielle rettigheter.

2.4 Metodisk tilnærming

Den overordnede rammen vil være historisk politisk sosiologi, som av Rokkan beskrives som *"våre forsøk på å utvikle begrepskjemaer, paradigmer, modeller for opplegg av sammenlignende analyser av slikt historisk materiale"* (Rokkan 1987:218). Ifølge Rokkan er forklaringsmodellene å anse som heuristiske redskap som hjelper oss å finne forklarende hypoteser, slik at vi kan utforske og forstå hvilke krefter som påvirker politisk og sosial utvikling. Innenfor politisk sosiologi vil jeg bruke konfliktmodellen som den overordnede teoretiske tilnærming.

Oppgaven vil være en empirisk orientert oppgave, hvor jeg komme til å bruke kvalitativ metode til å samle inn allerede eksisterende data for dokumentanalyse. Valg av metode har sammenheng med at det er en historisk oppgave, samt at formålet med oppgaven er å søke forståelse og gå i dybden av dynamikken.

Som vi kjenner setter metoden strenge krav til bearbeiding og fortolkning av datamaterialet. Jeg har tilnærmet med datamaterialet bredt for først å få oversikt over hva som finnes av tilgjengelig litteratur. Som oppgavens grunnlagsdata har jeg valgt ut de forfatterne som er relevante for problemstillingen, og som kan bidra til å skape den forståelsen oppgaven krever. Etter hvert som jeg har jobbet med problemstillingen, teorikapittelet og empiri, så har jeg

analysert meg frem til et utvalg av data som er relevante for oppgaven. Disse data er deretter presentert som oppgavens empiri.

Faren med denne arbeidsmåten er at den skaper et empiri som ikke er representativt for perioden, ved at viktige data blir utelatt eller at elementer blir overkommunisert. Dette veies opp ved at de ulike forfatterne ofte komplementerer hverandre i beskrivelser av perioden, samt at nyanser i enkeltelementer mister relevans når man abstraherer til aktørnivå (hvor konfliktlinjen ligger). Samtidig så brukes de to teoretiske perspektivene til å rekonstruere en historisk periode, noe som innebærer at vi vet hvordan utviklingsløpet går.

Opgavene problemstilling er delt i flere underspørsmål. Denne oppdelingen er gjort ved å bruke de teoretiske modellene til å predikere aspekt av konflikt dynamikken som må trekkes frem i analysen. Dette gjør at jeg underveis i oppgaven har kontroll på databehandlingen, ved at den styres i retning av hovedproblemstillingen og oppgavens formål. Underveis i oppgaven vil jeg summere opp hvilke underspørsmål som er blitt besvart. Dette vil summeres opp mot slutten av oppgaven og presenteres i konklusjonen.

2.4 Oppsummering

Vi har i dette kapitlet vært gjennom oppgavens overordnede konfliktmodellen, hvor blant annet aktørbegrepet og konfliktbegrepet ble festet. Deretter hva jeg presentert de militærteoretiske og det sosialantropologiske perspektiv, slik at vi får det teoretiske grunnlaget vi skal bruke senere i oppgaven. Til slutt i kapitlet har vi vært gjennom oppgaven metodiske tilnærming, og en gjennomgang av utvalgt bakgrunns litteratur.

3 EMPIRI

Vi er nå kommet til oppgavens empiriske del, hvor jeg vil presentere en kort historisk sammenfatning av fornorskingsperioden. Som vi har sett i metodekapittelet så vil de data som presenteres her være nøye utvalgt fra oppgavens grunnlagsdokumenter.

Når vi har vært gjennom kapittelet bør vi ha et godt bilde på:

- Hva kjennetegner den historiske konteksten?
- Hvilke trekk kjennetegner aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hvilke målsetninger hadde aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hvilke virkemiddel hadde aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hvilke faktorer påvirket aktørene og hvordan endret dette seg underveis?

3.2 Norge

Rokkan (1987) beskriver Norge som en gammel nasjon, *”som alt i det trettende århundre hadde nådd høy grad av politisk enhet og kulturell homogenitet. Men landet kom senere under fremmed herredømme, og ble fra 1536 på alle viktige områder ble nå styrt som et koloniområde under dansk krone”* (ibid:112). Utfallet av Napoleonskrigene førte til at Norge ble erklært uavhengig den 17. mai 1814, men bare måneder senere ble landet tvunget inn i personalunion med Sverige. Norge hadde nå fullt selvstyre i organisering av innenriksadministrasjon¹², men ble styrt av Sverige i alle utenriksaker. Ifølge Rokkan (1987) oppstod det i tiden etter 1814 en langsom prosess av sosial, kulturell og religiøs mobilitet – som gradvis beredte grunnen for et politisk gjennombrudd.

Minoritetspolitikken, fra 1700-tallet og frem til første halvdel av 1800-tallet, dreide seg hovedsakelig om misjons- og opplysningsvirksomhet overfor samene (Jernsletten 1998). Det medførte at perioden var preget av stadig endringer i synet på bruk av samisk språk i kirke og skole, da *”undervisningsverket var et kirkelig anliggende og de enkelte biskopers holdning i spørsmålet ble avgjørende for hva politikken til enhver tid var”* (ibid:25). Da de første norske embetsmenn arbeidet med samene etter 1814, forholdt de seg til det samisk språket som sidestilt med det norske – ved at samene skulle få undervisning, bøker og kirketjenester på samisk. På slutten av 1840-tallet møtte språkpolitikken motstand blant deler av lokalbefolkningen i Finnmark, og i 1848 ba Stortinget regjeringen vurdere saken. Dette førte

¹² Ifølge Rokkan (1987:245) hadde landet egne lovgivende og utøvende institusjoner og rekrutterte sine egne embetsmenn.

til heftig debatt i Stortinget, med ”*diskusjoner som innevarslet en hardere holdning fra myndighetenes side overfor minoritetene i nord*” (Minde, 2008:11).

3.2.1 Overgangsfasen, ca. 1850-1870

Stortinget vedtok opprettelsen av **Finnfondet** i 1851, som en budsjettpost for å ”*fremme undervisning av norsk i overgangsdistriktene og for å sørge for opplysning av det samiske folket*” (Minde 2002:11). Opprettelsen av finnefondet betraktes som et vendepunkt i språkpolitikken, og brukes derfor ofte for å markere starten på perioden med fornorskingspolitikk. Minde (2002) beskriver hvordan fornorskingstiltakene i starten var ”*motivert ut fra sivilisatoriske og nasjonalistiske hensyn*” (ibid:12), mens det fra slutten av 1860-tallet var sikkerhetspolitikk og nasjonale hensyn som ”*ble avgjørende for mål og strategi*” (ibid).

3.2.2 Konsolideringsfasen, ca. 1870-1905

Fra slutten av 1860-tallet skjerpet Stortinget fornorskingstiltakene. En av grunnene var den store kvenske innvandringa til Øst-Finnmark, i kombinasjon med rapporter om at allerede iverksatte tiltak ikke hadde fått den ønskede virkning. Ifølge Minde (2002) ble det snarere hevdet at norsk språk var på tilbakegang blant samer og kvener, som blant annet førte til at Stortinget i 1868 besluttet at Finnefondet også skulle gjelde den kvenske befolkningen. I løpet av konsolideringsfasen ble budsjettposten mer en fordoblet¹³, samtidig som det ble innført en rekke innskjerpinger.

Et sentralt virkemiddel var **instruksen av 1880** for lærere i overgangs-distriktene, som ble utarbeidet av Direksjonen for Tromsø Stift. Her ble det slått fast ”at alle *samiske og kvenske barn skulle lære å tale, lese og skrive norsk*” (Minde 2002:12), samtidig som lærer mistet lønnspålegg om de ikke kunne vise til resultater i det henseende. Ifølge Minde (2002) markerer instruksen det endelige gjennombrudd for den strenge fornorskingslinjen. Et annet sentralt virkemiddel er skoleinstruksen fra 1898, den såkalte **Wexelsen-plakaten**. Den slår fast at ”*bruken av samisk og kvensk må begrenses til kun det strengt nødvendige*¹⁴” (ibid:13), samtidig som det ble gitt yrkesforbud til lærere på etnisk grunnlag.

¹³ 1865:4000NOK, 1870:11200NOK, 1880:20000NOK, 1890:31000NOK, 1900:25300NOK, 1910:90000NOK, 1920:189200NOK. Tabellen med oversikt over årlige bevilgningene er hentet fra Larsson (1889:58 i Minde 2002:11)

¹⁴ Strengt nødvendig kan forstås ”som hjelpemiddel til å forklare, hvad der er uforstaaeligt for børnene”. Minde (2002:13) viser videre hvordan instruksens befalte lærere til å kontrollere at samisk og kvensk heller ikke ble brukt i friminuttene.

På begynnelsen av 1900-tallet får vi en kraftig økning i bevilgninger til Finnefondet. Ifølge Minde (2002) skyldes dette større oppmerksomhet rundt *”den finske faren og den nasjonale opphisselsen rundt unionsoppløsningen”* (ibid:14).

I løpet av kort tid ble det gjennomført flere nye tiltak:

- bygging av en rekke skoleinternater rundt om i Finnmark som tok sikte på å isolere elevene fra sine opphavsmiljø
- det ble satt en stopper for kurs i samisk og finsk ved Tromsø seminar, samtidig som friplassordningen for elever med samisk og kvensk bakgrunn ble opphevet
- myndighetene foretrakk lærere med norsk bakgrunn i samiske og kvenske områder (det vil si at man innførte yrkesforbudet)
- pedagogiske metoder som mest effektivt skulle fremme fornorsking ble diskutert på lærerstevner og demonstrert av skoledirektøren personlig.

I tillegg kan vi lese hvordan den statlige kontrollen av fornorskingstiltakene ble skjerpet. Tidligere hadde lokale myndigheter hatt kontroll og ansvar for fornorskings-arbeidet¹⁵, men fra 1902 ble Bernt Thomassen utnevnt som statlig skoledirektør. I et brev til departementet i 1907 bemerket skoledirektør Thomassen at fornorskingssaken *”like meget en velferdssak for den aller største del av Nord-Norges lappiske og kvenske befolkning. Gjennom fornorskningen fører veien til utvikling og fremgang også for dem”* (Eriksen og Niemi 1991:114 i Minde 2002:14). Ifølge Minde (2002) viser dette hvordan myndigheten ble overbevist til å tro at de *”på vegne av minoritetsbefolkningen og til deres beste kunne opprettholde målsetningene”* (ibid:14-15). Samtidig viser det hvordan sivilisatoriske og darwinistiske vurderingene lå til grunn for politikken som ble ført.

Lappekodesillen av 1751 gav samene rett til tradisjonell ferdsel på tvers av landegrenser, samt at forholdet mellom Sverige og Norge ble regulert av felleslappeloven fra 1883 (Lae 2001). Fra 1900-tallet ble reindrifseienes rettigheter stadig innskrenket, og sett på en rett som kunne reguleres bort eller innskrenkes (Bull 2001 i Bjerkli og Selle 2003:6). Det førte til at en norsk kommisjon i 1904 konkludert med at Norge hadde rett til å si opp lappekodesillen og stenge grensen for svensk rein (Lae 2001). Ved forhandlingene rundt unionsoppløsningen ble det derfor viktig for Sverige å sikre at svenske samer beholdt rettighetene i Norge. Det innebar at

¹⁵ Som eksempel viser Minde (2002) hvordan soknepresten kontrollerte utførelsen av kommunale tiltak gjennom sin rolle som formann i skolestyrene.

alle samer opprettholdt beiterett, jaktrett og fiskerett i begge land, og førte til at fornorskingspolitikken ble stoppet innen utmarksnæring.

3.2.3 Kulminasjonsfasen, ca. 1905-1950

Som vi har sett økte bevilgningene til Finnefondet kraftig fra unionsoppløsningen og frem mot mellomkrigstiden. Ifølge Eriksen og Niemi (1981) kjennetegnes denne perioden ved at *”tiltak som var blitt lansert tidligere ble konsolidert og ideologiser fasttømret”* (Eriksen og Niemi 1981:323).

I 1921 ble navnet på Finnefondet endret til Særbidrag til folkeskolene i Finnmark landdistrikter. Minde (2002) ser overgangen til en mer nøytral betegnelse i sammenheng med det samiske landsmøtene som var blitt holdt foregående år, og kaller navneendringen for kamuflering av et generelt virkemiddel.

I 1926 mente Den parlamentariske skolekommissjon at målsetningen for skolen fortsatt skulle være å assimilere samene (Jernsletten 1998). Her var det blitt lagt frem en kunnskapsformidling av den samiske læreren Per Fokstad, men denne ble avvist som isolasjonisme. Argumentene var at fornorskingspolitikken *”ville gi samene fordeler i fremtiden, når de var blitt norske”* (ibid:10).

I 1931 ble fornorskingspolitikken sine ulike virkemiddel samlet under et felles hemmelig organ – **Finnmarksnemnden**. Ifølge Minde (2002) markerer dette den norske assimilasjonspolitikken (fornorskingspolitikken) kulminasjonspunkt - samtidig som det markerer den *”stadig sterkere bindingen som etter hvert oppstod mellom minoritets- og sikkerhetspolitikken og som spesielt karakteriserer den særegne karakter og form fornorskingspolitikken fremstod i”* (ibid:15). Videre beskriver Minde (ibid) hemmeligholdelsen som en reaksjon på den organiserte motstanden og kritikken av skolepolitikken fra samisk hold, samt frykten for storfinske ambisjoner og samisk mobilisering.

I 1935 tok Christen Bryggfjeld over som skoledirektør¹⁶. Ifølge Minde (2002) er han blitt karakterisert som *”den mest steile og brutale av skoledirektørene”* (Meløy 1980:94; Eriksen og Niemi 1981:257 i Minde 2002:16). Bryggfjeld tok avstand fra alle krav som ble reist fra samisk hold, og anså fornorsking som en udiskutabel sivilisatorisk oppgave som følge av nordmenns rasemessige overlegenhet. Samtidig skal det nevnes hvordan skoledirektøren skilte mellom samer og kvener, hvor kvenene ble sett på som driftige og dyktige kulturfolk (innvandret), som måtte fornorskes *”ene og alene av sikkerhetspolitiske årsaker”* (Minde

¹⁶ Han skulle sitte i stilling som skoledirektør frem til 1935.

2002:16). Kontinuiteten i fornorskingspolitikken ble holdt fast til tross for regimeskifte samme år, hvor Arbeiderpartiet med regjeringen Nygaardsvold overtok ansvaret.

3.2.4 Avviklingsfasen, ca. 1950-1980

Ifølge Minde (2003) var en av de store nasjonale politiske oppgaver i etterkrigstiden var gjenreisninga av Nord-Troms og Finnmark. Her dominerte Arbeiderpartiet de viktigste politiske stillingene (lokalt og nasjonalt), og de fikk derfor en nøkkelrolle i statens minoritetspolitikk overfor samene i Nord-Norge.

Etter hvert ble det tatt initiativ til å nedsette en *”komité for å utrede prinsipielle og praktiske sider ved samenes situasjon”*¹⁷ (Minde 2003:90). Det førte til at **Samekomiteen** ble nedsatt i 1956. Komiteen var i starten var dominert en rekke reformivrige personer¹⁸, med et omfattende mandat som signaliserte at man ønsket å revidere fornorskingspolitikken. Komiteen skulle *”utrede prinsipielle sider av de samfunnsspørsmål som knyttet seg til samene, og foreslå konkrete tiltak av økonomisk og kulturell art for å gjøre det mulig for samene å dyktiggjøre seg og utfolde seg i samfunnet”* (Samekomiteen 1959:4 i Minde 2003:90). Samekomiteen fulgte opp mandatet, og leverte høsten 1959 en enstemmig innstilling, basert på et grunnsyn som brøt med fornorskingspolitikken. Ifølge Minde (2003) møtte innstillingen sterk motstand fra toneangivende krefter innenfor Arbeiderpartiets fylkesparti (blant annet voldsomme beskyldninger om reservat- og apartheidtenkning), og da utredningen ble behandlet i Stortinget våren 1963 kom regjeringen protestene i møte på flere punkt. Flere av representantene på Stortinget ønsket å komme samene mer i møte enn det regjeringen hadde gjort, noe som bidro til at regjeringens restriktive holdningen ble noe moderert. Blant annet vedtok stortinget at samene under visse vilkår burde få rett til språkopplæring¹⁹, noe som bidro til *”en felles oppfatning om at man nå hadde passert et veiskille i minoritetspolitikken”* (Aarseth 1978; Minde 1980; Faaberg 1984:51; Stordahl 1996:58/79 i Minde 2003).

Ifølge Minde (2003) ga den politiske behandlingen av Samekomiteens innstilling ga tvetydige signaler og uforpliktende råd, noe førte til at det var få forslagene (fra Samekomiteen) som ble fremmet for Stortinget de neste tiårene. På den måten forsvant regjeringens gode forsett i møte med de sterke reaksjonene innstillingen møtte lokalt – hvor man sågar trodde at

¹⁷ Ønsket om å nedsette en komite kom dels fra samiske røster med tilknytning til samevennene (som klart ønsket en revisjon av politikken) og dels fra ledelsen i NRK (som ønsket en komite *”kanskje for at intet skulle skje”*) (Hætta 1984: 95 i Minde 2003).

¹⁸ Takket være en kombinasjon av tilfældige lokalpolitiske konstellasjoner og vellykket lobbyvirksomhet fra samevennene (Minde 2003)

¹⁹ Formelt gjaldt Wexelsplakaten frem til behandlingen av Samekomiteens innstilling i 1963 (Minde 2003:17).

Samekomiteens grunnsyn i minoritetspolitikken var gjendrevet. Det man trygt kan slå fast er *”den betydelige omleggingen av minoritetspolitikken som Samekomiteen hadde foreslått, ble kraftig utvannet og skjøvet ut i tid”* (Minde 2003:92).

Et resultat av Samekomiteens innstilling var at **Norsk Sameråd** ble opprettet i 1964, som et rådgivende organ for offentlig myndigheter i kulturelle, sosiale, juridiske og økonomiske spørsmål. Medlemmene ble oppnevnt av regjeringen²⁰, og symptomatisk var rådet underlagt Landbruksdepartementet – *”noe som forsterket synet om at samepolitikk dreide seg om primærnæring- og særlig reindriftspolitik”* (Bjerkeli og Selle 2003:14). Som en kommentar til dette trekker Bjerkeli og Selle (ibid) frem at dersom behandlingen av Samekomiteens innstilling i hele tatt førte til samepolitikk, så kan det knyttes til at reindriftens problemer ble satt på dagsorden.

Om vi går tilbake til Minde (2003) så beskriver han hvordan eksterne ideologiske impulser²¹ bidro til at norsk minoritetspolitikk dreide fra assimilering- til en pluralitetslinje rundt 1970. Dette førte til at Samekomiteens intensjoner ble forsøkt gjennomført med større kraft, hvor de første tiltakene kom innen skole- og kultursektoren²², og kulminerte i opprettelsen av kultursenteret i Kautokeino i 1973. Videre tiltak ble provosert frem av EF-kampen i 1972, og var i følge Minde (ibid) *”tilskyndet av landsdelsplanen for Nord-Norge og med NVEs utbyggingsplaner for Alta i mente”* (ibid:93). Fellesnevneren for overnevnte tiltak er at de er båret frem av den samepolitiske mobiliseringen som fant sted i perioden.

Selv om vi tidlig på 1970-tallet så en dreining i minoritetspolitikken, så møtte slike tanker og tiltak ifølge Minde (ibid) større motstand innenfor det samepolitiske feltet enn det gjorde overfor nye innvandrer kulturer. Dette skyldtes den lange tradisjonen med fornorskingspolitikk, og hvordan den *”var innvevd i både folks tenkning og i institusjonelle ordninger”* (ibid:93). Samtidig reiser ikke innvandrere spørsmål om territoriell tilhørighet, eiendom og bruksrett. Denne koloniale arven gjorde at tiden enda ikke var moden for prinsipielle og vedvarende endringer i politikken overfor samene.

3.2.5 Alta-saken

30. November 1978 vedtok Stortinget, med stort flertall, utbyggingen av vannkraftverk i

²⁰ Medlemmene ble oppnevnt etter forslag fra offentlige etater, norske næringsorganisasjoner og samiske interesseorganisasjoner (ibid)

²¹ Disse kom fra europeiske minoritetsstudier og fra den amerikanske debatten om smeltingens ideologiske fallitt (ibid)

²² Undervisning i samisk nå slått fast i lovs form som en rett i 1967 (grunnskoleloven), og et samisk gymnas kom i gang i Karasjok

Altaelven i Finnmark. En av konsekvensene av oppdemningen var at deler av bygden Masi ville bli lagt under vann, noe som var kontroversielt blant annet fordi området ble brukt til reindrift. Alta-saken gikk gjennom flere stadier og mange kriser, før det hele kulminerte med politiets rydding av sameleiren og fjerning av lenkegjengen i Stilla den 15. Januar 1981. Protestene og aksjonene i forbindelse med kraftutbyggingen i Alta blir sett på som den utløsende faktor for myndighetenes endrede syn på samesaken, og hang sammen med sammenkoblingen av samenes og den norske stats internasjonale engasjement i minoritetsspørsmål.

I forkant av Alta-saken var det ingen av de nordiske statene som anerkjente samer som et urfolk i henhold til internasjonale konvensjoner (ILO-konvensjon 107 av 1957). Norge hadde avvist ratifikasjon av konvensjonene i 1958, med den begrunnelse av samene *"var godt integrert i det generelle samfunnsliv"* (Minde 2003:106) og at *"slike grupper som konvensjonen var ment å beskytte ikke fantes i Norge"* (Bjerkli og Selle 2003:22). Ifølge Minde (2003) var tankene om at samene var et urfolk, i moderne folkerettslig forstand, fremmed for både det norske myndigheter og det store flertallet av samene. Samtidig var myndighetenes holdning i spørsmålet var i ferd med å snu. Blant annet ser vi regjeringen, i forbindelse med FNs undersøkelse om diskriminering mot urfolk (Cobo-rapporten), vise til den svake økonomien i indre Finnmark, hvordan regjeringen ga bidrag til Verdensrådet for urfolk (WCIP) fra og med Kiruna-konferansen i 1977, og hvordan statssekretær Thorvald Stoltenberg koblet begrepet urfolk direkte til den samiske folkegruppen.

Alta-saken bidro til å understreke forskjellen mellom hva som ble sagt internasjonalt og hva som ble gjort nasjonalt - og førte til at det norske selvbildet som menneskerettighetenes fremste forsvarer stod på spill. Samiske organisasjoner og enkelte partier reiste krav om ratifisering av ILO-konvensjon 107, og ifølge Minde (2003) fikk saken ytterligere aktualitet da en offentlig utredning forelå høsten 1980. *"Den konkluderte med at den samiske befolkningen falt inn under definisjonen i traktaten og at Norge oppfylte de fleste minimumskrav som var satt for å tiltre traktaten, bortsett fra avsnittet om land og vann (NOU1980: 53)"* (Minde 2003:108).

I etterkant av Alta-saken ble det, høsten 1980, nedsatt to offentlige utvalg for å komme samenes krav i møte: **Samerettsutvalget** og **Samekulturutvalget**. I 1984 forelå

Samerettsutvalgets første utregning²³, og fortløpende kom tre utredninger fra Samekulturutvalget²⁴. Dette bakgrunns materialet dannet grunnlaget for den formelle institusjonaliseringen av Norsk samepolitikk (Bjerkli og Selle 2003).

Endringene i kjølvannet av Alta-saken er blitt karakterisert som en **stille revolusjon** (Minde 2003). Uttrykket ble først brukt av Einar Førde²⁵ i forbindelse med vedtaket av Sameloven, hvor han kommenterte ”om vi hadde sett oss sjølv sju år tilbake, ville vi knapt nok kunne spådd den breie oppslutninga (...)” (i Minde 2003:121). Alta-saken står som eksempel på hvordan tradisjonelle og sterke maktstrukturer kan falle for tilsynelatende svake grupperinger (Minde 2003).

3.2.6 Det samepolitiske segmentet

Minde (2003) beskriver hvordan den første maktutredningen brukte begrepet **den segmenterte staten** for å øke forståelsen for prosessene i det samepolitiske området, og for å gjøre maktstrukturene i det sosialdemokratiske Norge mer synlige. Et segment ble her definert som ”en maktstruktur omkring bestemte samfunnsspørsmål, en struktur som hadde utviklet seg over tid og bestod av distinkte nettverk” (sitert i Minde 2003:87). For maktutrederne var det et viktig poeng at slike segmenter utvikler egne normer tid, og at disse kan stå i strid med gjeldende politiske målsetninger.

Det samepolitiske segment hadde røtter helt tilbake til starten av for forskningsperioden, men det var hovedsakelig i perioden ca. 1960-1980 at de kontrollerte den norske samepolitikken. Ifølge Minde (2003) kan vi ved å se på ”byråkratiske teigdelinger, politiske kanaler og individuelle karrierenettverk ringe inn fire hovedbastioner (...) som må kunne sies å ha dannet en maktstruktur under den sosialdemokratiske orden” (ibid:94). Han argumenterer videre for at kontinuiteten i den gamle for forskningspolitikken skyldes denne spesielle maktstrukturen, og at den ble forsterket som en utilsiktet følge av samekomiteen.

3.2.6.1 Reindriftskontoret i Landbruksdepartementet

Siden reindriften ofte stod i konflikt med andre landbruksinteresser, så var det Reindriftskontoret i Landbruksdepartementet som, siden slutten på 1800-tallet, hadde en koordinerende rolle i samiske spørsmål. Ifølge Minde (2003) ble det derfor en ”tradisjon for statsorganene å tolke de samiske rettighetene stadig snevrere” (ibid:94). Embetsmennene i

²³ NOU 1984:18

²⁴ NOU 1985:14, NOU 1985:24 og NOU 1987:34

²⁵ Han var den gang kirke- og undervisningsminister

departementet var skeptiske til særtiltak, og *”gå uttrykk for at samene måtte endre holdning og tilpasse seg samfunnet”* (Wigdehl 1972:46 i Minde 2003:94).

Alta-saken førte til at Landbruksdepartementets legitimitet ble undergravd innenfra, og i januar 1980 ble Reindriftskontorets oppgaver overlatt til et nyopprettet kontor for samespørsmål i Kommunal og arbeidsdepartementet.

3.2.6.2 *Kommune og fylkesnivå i Finnmark*

Ifølge Minde (2003) hadde Arbeiderpartiet mange lokallag i Finnmark som var mot fornorskingspolitikken, en holdning som fremdeles var levende etter krigen. I 1953 opprettet et enstemmig fylkesting et samisk råd for Finnmark – med mål om å gi det samiske folket *”ikke bare formelt, men reelt samme samfunnsmessig status som de øvrige norske borgere”* (Finnmarks fylkesting (Sak nr. 59/1953), i Minde 2003:96).

Debatten som fulgte i kjølvannet av Samekomiteens innstilling i 1959 ble et **veiskille** for fylkespartiets holdning (Minde 2003), og fra da av ble partiet dominert av den sameskeptiske fløyen. Fornorskingslinjen ble også styrket Arbeiderpartiets valgoppslutning i Finnmark, hvor *”folk fikk høre i retoriske ordelag at valget stod mellom samisk kultur og distrikts- og velferdspolitik”* (ibid:96). Eidheim (1971) kommenterer hvordan dette førte til at *”velferdsideologi og folks økonomiske hverdag ble avgjørende også for de samiske velgerne”* (ibid:10-24).

Utfallet av Alta-saken kom overraskende på det politiske maktapparat, og det var åpenbart at de tradisjonelle partikanaler ikke klarte å formidle nødvendig innsikt i saksområdet (Minde 2003). Press fra utbyggingstilhengere og samemotstandere førte til en voksende samepolitisk opposisjon., og da denne etter hvert fikk støtte fra sentrale partiorgan førte det til endringer i den samepolitiske innstillingen til kommune og fylkesnivå i Finnmark.

3.2.6.3 *Norsk Sameråd*

Norsk Sameråd ble opprettet i 1964 (etter forslag fra Samekomiteen), hvor tanken var å skape et bredt samepolitisk organ som skulle bidra til å styrke *”samisk sjølkjensle og folkegruppe”* (Samekomiteen 1959:37 i Minde 2003:97). Ifølge Minde (2003) skulle det derimot viste det seg (1) at rådets sekretariat var underbemannet, samtidig som det var isolert og uten påvirkningsmuligheter; (2) at organet jobbet i hemmelighet, siden statens faste rådsmøter og forhandlinger var unntatt offentlighet²⁶; og (3) at partiutnevnelser førte til at de samiske hovedorganisasjonene (NSR og NRL) ikke hadde innflytelse - noe som førte til forsiktig

²⁶ Dette skulle gjelde frem til offentlighetsprinsippet i forvaltningen ble innført i 1970

politikk overfor myndighetene, samtidig som man tok hensyn til partilagene i Finnmark. Norsk Sameråd gikk blant annet inn for bygging av Alta-Kautokeinovassdraget (Otnes 1970:198/202).

Alta-saken førte til at regjeringen innledet konsultasjoner med de samiske organisasjoner og institusjoner. Ifølge Minde (2003) ble koordineringsansvaret for samesaker ble overført til Kommunal- og arbeidsdepartementet, samtidig som regjeringen vedtok en omfattende omstilling av Norsk sameråd – som ble en pådriver for reformer (foreslått av Samerettsutvalget og Samekulturutvalget) frem til Sametinget ble valgt og overtok dets oppgaver.

3.2.6.4 *Norsk rikskringkasting*

Ifølge Eriksen og Niemi (1981:233-246) ble NRK bevisst brukt av norske myndigheter i fornorskingsarbeidet. Blant annet beskriver Minde (2003) institusjonen som overraskende sendrektig og restriktiv med å ta inn over seg de nye signalene som behandlingen av Samekomiteens innstilling representert. Kursen ble endret noe på 1970-tallet ved opprettelsen av Sameradioen, men fremdeles prøvde man å begrense innflytelsen fra den organiserte samebevegelsen.

3.3 *Samene*

Finnskatten et gammelt privilegium fra vikingtid og middelalder som gav kongen og andre stormenn rett til å dra på finnferd for å kreve inn skatt av samene. På denne tiden var det ingen etablert kulturpolitikk, noe som medførte at kontakten var preget av plyndring, handel og kolonisering.

Fremveksten av nasjonalstater førte til fokus på opprettholdelse av grenser, samtidig som interessen for å kolonisere og kristne samene økte. Fra 1700-tallet og fremover øker den kristne misjonsvirksomheten i de samiske områdene. I Sverige er det blant annet en stor kampanje for å utvikle samisk skriftstråk, hvor blant annet bibelen oversettes til samisk i 1811. Fra midten av 1800-tallet ble de samiske minoritetene definert som et problemfelt for den generelle samfunnsutviklingen i Norge, og fornorskingspolitikken settes i kraft.

3.3.1 *Fornorskingsperioden, ca. 1850-1945*

De første forsøk på å vekke samer til politisk aktivitet fant sted allerede på 1870-tallet (Jernsletten 1998), hvor samisk ungdom ble oppmuntret til å øke opplysningsnivå gjennom boklig lærdom. Dette skulle gi større kjennskap til verden utenfor lokalsamfunnet, og på den måten bidra til at samene deltok aktivt for å endre sine levekår.

På begynnelsen av 1900-tallet fikk vi det første større forsøk på å etablere det samiske som saksfelt, med samisk mobilisering både i nord- og sørsamiske områder.

Ifølge Jernsletten (1998) oppstod bevegelsen i Finnmark, med kjerne i den samiske avisen *Sagai Muittalægje* (Nyhetsfortelleren)²⁷. Samebevegelsen i nord var en nasjonal bevegelse som oppstod som en reaksjon på fornorskingspolitikken, hvor inspirasjonen blant annet var hentet fra den norske nasjonale bevegelser²⁸. Bevegelsen fikk først og fremst fremgang i fjordstrøkene i Finnmark og Nord-Troms, hvor ”*moderne politiske arbeidsmåter var best kjent og kontakten med det norske samfunnets undertrykkende språkpolitikk sterkest*” (ibid:4). Jernsletten (ibid) trekker frem valget Isak Saba inn på Stortinget som det viktigste bevegelsen oppnådde. Saba ble valgt inn på samepolitisk program, og var representant for Arbeiderpartiet i perioden 1906-1912.

I sørsamiske områder oppstod bevegelsen rundt reindriftsnæringas problemer i forhold til jordbruket. En viktig drivkraft her var reindriftens vilkår og beiterettsproblematikk (Bjerkli og Selle 2003:6). Ifølge Kirsti Strøm Bull var ”*reindriftens rettigheter stadig innskrenket og ble fra begynnelsen av 1900-tallet sett på som ”en rett som kunne reguleres bort eller innskrenkes dersom annen bruk ble ansett som mer samfunnsgagnlig*” (Bull 2001 i Bjerkli og Selle 2003:6). Samtidig var det usikkerhet i forhold til rettighetene rundt flytting av rein mellom Norge og Sverige, spesielt etter unionsoppløsningen i 1905. Fra 1910 hadde sørsamene en egen avis, *Waren Sardne*, som fungerte som bindeledd mellom sameforeningene (ibid).

Den 6. Februar 1917 ble det første **riksdekkende samiske landsmøtet** holdt i Trondheim (ibid). Møtet ble innledningen til økt samarbeid mellom samene. I tiden etter landsmøtet ble det etablert flere lokale sameforeninger, og på landsmøtet i 1919 ble **Samisk Sentralforbund** etablert som en landsdekkende paraplyorganisasjon. Denne fikk liten oppslutning, og ”*ble aldri mer enn nordsamenes fellesforening*” (ibid:4). Da samene holdt landsmøte i Tromsø i 1921 brøt organisasjonen sammen, grunnet problemer med oppslutning og intern vansker i organisasjonen (ibid). Ifølge Jernsletten ble ikke samebevegelsen krav møtt myndighetenes side, og arbeidet var slik sett resultatløst. Dette tæret på kreftene, samtidig som de samiske agitatorene uforberedt på langvarig arbeid i motgang. Etter landsmøtet i Tromsø gikk ”*den tidligere samebevegelsen mer eller mindre i oppløsning*” (Bjerkli og Selle 2003:6).

²⁷ 1904-1911. Opprettet av læreren Anders Larsen.

²⁸ Blant annet fra bevegelsen som førte til at Venstre oppstod og ble en politisk faktor.

Perioden fra landsmøtet i Tromsø til etter 2. Verdenskrig kalles Fimbulvinteren (Bjerkli og Selle 2003), og ”kjennetegnes ved at samebevegelsen ikke lenger var å se på den åpne politiske arena” (Jernsletten 1998:5). I Finnmark var diskusjonen i lukkede fora trolig svært begrenset, mens det nok var noe mer diskusjon innen reindriftsnæringen i sør. Ifølge Jernsletten (1998:5) frem hvordan samisk aktivitet ble forbeholdt ordinære norske demokratiske kanaler; og hvordan samene opptrådte som norske borgere, uten å stille særskilte samiske krav slik de hadde gjort tidligere.

3.3.3 Etterkrigstiden, ca. 1945-1980

Det var først etter 2. Verdenskrig at samenes forsøk på å organiseres ble et permanent og et politisk betydelig fenomen.

I 1948 ble **Norske Reindriftssamers Landsforbund (NRL)** etablert for å sikre reindriften økonomisk, sosialt og kulturelt (Bjerkli og Selle 2003). Samme år ble Samisk Selskap stiftet i Oslo, som en forening for samer som søkte høyere utdanning og norske forskere og intellektuelle (samevenner) (ibid). På slutten av 1950-tallet ble det opprettet flere lokale sameforeninger i Finnmark, og i 1968 gikk fire lokale sameforeninger fra Finnmark sammen med Samisk Selskap og dannet **Norske Samers Riksforbund (NSR)** (ibid). Ifølge Bjerkli og Selle (2003) har dette vært den viktigste organisasjonen for samepolitikken, frem til den i 1979 ble splittet av politiske veivalg mellom moderate og radikale strategier (Stordahl 1982 i Bjerkli og Selle 2003). Splittelsen førte til at Samenes Landsforbund (SLF) ble etablert.

I 1953 ble den første nordiske samekonferansen arrangert. Her ble det nedsatt en komité for å danne et felles sameråd. **Nordiske sameråd** ble grunnlagt på det påfølgende møtet i 1956, og besto av samepolitiske organisasjoner fra Finland, Norge, Russland og Sverige (Bjerkli og Selle 2003:9). Ifølge Minde (2003:100) var det i starten et stort innslag av ikke-samer både som foredragsholdere og rådsdeltakere. Takket være disse samevennene fikk rådet fremgang på flere områder (ibid): (1) det ble arrangert konferanser om samiske rettighetsspørsmål i regi av Nordisk Råd; (2) de utga fyldige konferanserapporter og møtereferater; (3) det ble opprettet et nordisk samarbeidsorgan i reindriftsspørsmål; og (4) de fikk samiske saker opp på dagsorden i Nordisk råd. Fra slutten av 1960-tallet tok samene gradvis over Nordisk sameråd (Minde 2003). Samekonferansene dreide nå fokus, og i stedet for å være ”preget av forelesninger i folkeopplysningens ånd, ble de nå omgjort til politiske verksted” (ibid:100). Rådet fikk nå rollen som forum for å lansere etnopolitiske erklæringer overfor de nordiske statene. Bjerkli og Selle (2003) kommenterer hvordan Nordisk sameråd har viktig rolle for

utviklingen av en samisk offentlighet, ved ”at samene er blitt globalisert og knyttet til et verdensomspennende urfolksnettverk som etter hvert har fått innflytelse i internasjonale politikkbøra som FN-systemet og til dels EU systemet” (ibid:19).

3.3.4 Et samisk kjerneområde

Ifølge Jernsletten (1998) så er det nødvendig å følge to adskilte geografiske områder når en snakker om samisk politisk mobilisering: det ene er det nordsamiske området, med hovedvekten på Finnmark; mens det andre er det sørsamiske området, som strekker seg over Helgeland, Trøndelagsfylkene, og nordlige Hedmark. På 1900-tallet hadde den ”ikke-samiske kolonisasjonen i sør nådd frem til alle samiske områder” (ibid:20).

I Samekomiteens innstilling fra 1959 ble det foreslått å konsolidere et samisk kjerneområde: ”bestående av kommunene hvor er samisk ennå dagligspråket i de fleste hjem, og den mest typiske samiske næringen, reindriften, har en sterk stilling”. På den tiden så eksiterte et slikt område i indre Finnmark, og omfattet Kautokeino, Karasjok og Polmak, samt distriktene Nesseby, Tane og Kistrand. Samtidig var samekomiteen av en oppfatninger om en klar grense mellom innland²⁹ og kyst- og fjordområder når det gjelder fornorsking, samisk identitet og næringskonflikter³⁰: ”I ytre strøk er alle samer fornorsket, eller de er usikre på sin etniske identitet. De er derfor nødt til å revitalisere språk og kultur, og i denne prosessen bli mange bevisst sin egen samisk tilknytning. De blir ”nysamer”. I indre strøk, derimot, fikk fornorskinga ikke fotfeste. Der bevarte alle det samiske språket og en utvetydig samisk identitet” (Andersen 2003:118).

3.3.5 Samesak blir urfolkssak

Før 2. Verdenskrig finnes det få eksempler på at samene sammenligner sin situasjon med andre urfolk (1996:228 i Minde 2003:98). Ifølge Minde (2003) finner vi det første tegn på ny identitetsforankring i en avisartikkel fra 1963 med tittelen *samerna är Sveriges indianere*³¹, mens det er først rundt 1970-tallet at dette perspektivet ble utbredt – og da med ”et mer allment fokus på koloniserte folk i tidens nymarxistiske sjargong” (ibid:99). Holdningsendringen hang sammen det ideologiske klimaskiftet som fant sted, spesielt rundt universitetene i den vestlige verden (Minde 2003). For samesaken var dette med på å skape en ny generasjon samepolitikere - som viste til prinsipper om likhet og selvbestemmelse - og fokuserte på hvordan disse var nedfelt i menneskerettighetene og kom til uttrykk i andre deler

²⁹ (særlig kommunen: Karasjok og Kautokeino)

³⁰ (for eksempel mellomreindriftsutøvere og andre brukere av utmark)

³¹ Publisert som redaksjonell artikkel i *Samefolket* i 1963 (ibid)

av verden (Minde ibid).

Parallelt med samenes organisatoriske arbeidet i etterkrigstiden, pågikk *"en allmenn omvurdering av samisk kultur"* (Minde 2003) – hvor man tok for seg hvordan samenes stilling i samfunnet skulle forstås. Utviklingen førte til en radikal samisk kulturreising (ibid), hvor blant annet kunstnere og kulturarbeidere fikk en viktig rolle. Samisk språk var ikke lengre *et utdøende språk*, men *et morsmål*; mens *joik* gikk fra *syndig fyllerør*, til *folkemusikk* og senere *musikk under stjernene* (ibid).

Dette var med på å skape fornyet bevissthet og mobilisering rundt samisk identitet, samtidig som en kollektiv urfolksidentitet vokste frem.

3.3.6 Verdensrådet av urfolk (WCIP)

Ifølge Bjerkli og Selle (2003) ble samesaken løftet opp til internasjonalt plan, da Verdensrådet for urfolk (WCIP) ble etablert, med samisk deltagelse, i 1974. Som del av stiftelsesprosessen ble det avklart tre kriterier som måtte møtes for at en gruppe skulle bli akseptert (Minde 2003): det måtte være et folk med (1) en befolkning sammensatt av forskjellige etniske og rasemessige grupper; som (2) er etterkommere etter de opprinnelige folkegruppene som bodde i området; og som (3) ikke har kontroll med styre og stell i landene de bor i. Dette innebar, ifølge Minde, at samene i god tid før Alta-saken gjennomgikk *"en test som resulterte i at de internasjonalt fikk tilskrevet urfolkstatus"* (ibid:103). Medlemskapet ble godkjent i Nordisk sameråds konferanse i 1976 uten behov for grundig diskusjon.

Samenes internasjonale engasjement skulle vise seg å være et viktig virkemiddel for å skape endringer den norske minoritetspolitikken.

3.4 Oppsummering

I dette kapitlet har vi vært gjennom en sammenstilling av valgt empiri. Dette har gitt oss et bilde på kjennetegnene ved den historiske konteksten, samtidig som vi har fått presentert hvilke trekk som kjennetegner aktørene og hvordan disse utvikler seg underveis. Det som er verdt å bemerke her er at vi har sett den norske nasjonsbyggingen man har valgt assimilering som strategi overfor minoritetene. Videre har vi fått et godt bilde på hvilken målsetninger aktørene har hatt, og hvilke virkemiddel de har hatt tilgjengelige til enhver tid. Sist men ikke minst har vi sett hvilke faktorer som påvirker aktørene i løpet av perioden.

4 MILITÆRTEORETISK DRØFTING

Vi har nå kommet til oppgavens drøftingsdel, hvor vi skal anvende de ulike teorier og perspektiv på det vi har av datamateriale. Jeg vil starte med å drøfte utviklingsmønsteret får å få et godt bilde på hva som endret seg underveis i fornorskingsperioden, og hva som førte til endringene. Når vi har vært gjennom kapittelet bør vi ha et godt bilde på:

- Hvilke målsetninger hadde aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hvilke virkemiddel hadde aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hvilke faktorer påvirket aktørene og hvordan endret de seg underveis?
- Hvilken påvirkning hadde aktørenes virkemiddelbruk langs konfliktlinjen?

For å beskrive utviklingsmønsteret har jeg delt fornorskingsperioden i fire epoker, basert på det jeg ser på som de store utviklingstrekkene. Den første epoken omhandler Norge, og tar for seg det som av Minde (2002) er beskrevet som overgang-, konsolidering- og kulminasjonsfasen. Ved å begynne her får vi det jeg har beskrevet som aggresjonen som starter dynamikken langs konfliktlinjen. Den neste epoken tar for seg samene og deres reaksjoner i samme tidsperiode. Den tredje epoken starter i etterkrigstiden, og tar for seg hvordan samene bygger opp samebevegelsen frem mot Alta-saken. Her skal vi se hvordan utfallet av 2. Verdenskrig påvirket holdningen til etniske minoriteter, samt betydningen av medlemskapet i det internasjonale urfolksnettverk. Den fjerde epoken omhandler Norge dets aksjoner og reaksjoner i samme tidsperiode.

Hver epoke kommer til å være delt inn i målsetninger, virkemiddel, påvirkningsfaktorer og kommentarer. På denne måten håper jeg å kunne identifisere hva som påvirket utfallet av fornorskingspolitikken, samt få et godt bilde av samspillet og dynamikken mellom de to aktørene langs konfliktlinjen.

4.1 Overgang, konsolidering og kulminasjon

I denne delen av oppgaven skal vi se på Norge i tidsrommet fra opprettelsen av Finnefondet i 1851 til opprettelsen av Finnmarksnemden i 1931. Minde (2002) beskriver disse to hendelsene som henholdsvis starten og kulminasjonen av fornorskingspolitikken. Fokuset mitt vil være på å identifisere hva som påvirket konflikt dynamikken og hvilke virkning dette får.

4.1.1 Målsetninger

Som vi har sett så startet fornorskingspolitikken i kultursektoren, hvor de man gjennom opprettelsen av Finnefondet skulle *”fremme undervisning av norsk i overgangsdistriktene og sørge for opplysning av det samiske folket”* (Minde 2002:11). 30 år senere kan man i instruksene for lærere i overgangsdistrikter lese *”at samiske og kvenske barn skulle lære å tale, lese og skrive Norsk”* (ibid:12); og i Wexelsen-plakaten enda 20 år senere at *”bruken av samisk og kvensk må begrenses til kun det strengt nødvendige”* (ibid:13). I 1926 var målsetningen i parlamentariske skolekommisjon å fortsatt assimilere samene (Jernsletten 1998). Jeg synes dette viser på en god måte hvordan ambisjonen i Norges målsetninger tiltar utover perioden. I forhold til den militærteoretiske dialektikken så betyr dette at vilje langs konfliktlinjen øker i styrke. Dersom det ikke kommer er mot-reaksjon fra samene, så vil dette føre til at de assimileres inn i dominant kultur.

Med bakgrunn i fremlagt empiri kan vi allerede her se målsetningene i sammenheng med de endogene og eksogene påvirkningsfaktorene. Ifølge Minde var fornorskningstiltakene i starten motivert ut fra sivilisatoriske og nasjonalistiske hensyn, mens det fra slutten av 1860-tallet var sikkerhetspolitikk og nasjonale hensyn som var avgjørende (Minde 2002). Om vi her trekker modellen om beslutningshjulet, så kan vi tenke oss hvordan Norge orienterer seg i forhold til disse påvirkningsfaktorene når det for eksempel fattes beslutninger om å øke ambisjonen i målsetningene eller å iverksette nye virkemiddel. Som del av denne orienteringen tas det også høyde for eventuelle mot-reaksjoner fra samene.

4.1.2 Virkemiddel

I Clausewitz dialektikk er det viktig at man har virkemiddel som er proporsjonale med målsetningene. Dette er ikke noe problem for Norge som er statsmakt med både skatte- og voldsmonopol innenfor landegrensene. Det første virkemiddel som ble iverksatt var Finnefondet. Som budsjettpost var dette et økonomisk virkemiddel, samtidig som det også gav føringer for hva pengene skulle brukes til. Som vi har sett fikk fondet store økninger i statlige bevilgninger utover fornorskingsperioden. Dette sammenfaller på mange måter med økende ambisjon i målsetningene. På samme måte kan vi også betrakte de andre skoleinstruksene for virkemiddel, ved at de gav politiske føringer for hvordan skolepolitikken skulle komme til utførelse.

På begynnelsen av 1900-tallet kom en markant økning i bevilgningene til Finnefondet og som vi har sett (Minde 2002:14) ble en rekke tiltak gjennomført. Et av disse tiltakene var bygging

av skoleinternater, som skulle sikre at elevene ble fjernet fra den kulturelle påvirkning fra sine opphavsmiljø.

Innføring av stilling som skoledirektør var et virkemiddel for å bedre den statlig kontroll. Arbeidsoppgavene innebar at den som hadde stillingen også hadde stor innflytelse på hvordan politikken kom til utførelse, og det er derfor interessant å se karakteristikker av de ulike skoledirektørene.

I forhold til et militærteoretiske perspektiv så fremstår det som om virkemidlene har vært tilpasset målsetningene. Sett med dagens øyne så vil nok noen av virkemidlene fremstå som ekstreme; spesielt når man setter samene i situasjoner hvor det ikke foreligger andre handlingsvalg enn å etterkomme Norges vilje - og når dette gjøres uten å ta hensyn til menneskelige omkostninger. Det er i denne sammenheng vi ser den aggresjon: Fornorskingspolitikken målsetninger er en konsekvens av endogene og eksogene påvirkningsfaktorer, og ikke en reaksjon på handling fra samene. For samene så innebærer det at Norges målsetninger og bruk av virkemiddel er å betrakte som aggresjon langs konfliktlinjen.

Et annet element å trekke lærdom av er hvordan Finnefondet endret navn i 1921, og hvordan opprettelsen av Finnmarksnemden i 1931 ble holdt hemmelig. Ifølge Minde (2002) er dette reaksjoner på den organiserte motstanden og kritikken av skolepolitikken fra samisk hold, samt frykten for finske ambisjoner og samisk mobilisering. Her kan vi igjen bruke beslutningshjulet for å se hvordan Norge har observert endringer, orientert seg i forhold til omgivelsene, og iverksatt endringer ved å tilpasse virkemidlene. I dette tilfellet kommer noe av observasjonen fra samene som her viser vilje som en mot-reaksjon langs konfliktlinjen.

4.1.3 Påvirkningsfaktorer

Som nevnt var det i starten sivilisatoriske og nasjonalistiske hensyn som lå bak målsetningene. De sivilisatoriske hensyn hang sammen med darwinisme, hvor samene ble ansett som underlegne nordmenn. Blant annet trodde man at samene ville forbli utenfor det intellektuelle liv om de kun forholdt seg til sitt eget språk. De nasjonalistiske hensyn hang sammen med modernisering og nasjonsbyggingsprosessen i landet. I slike prosesser er det blant annet viktig å bygge kulturens grense slik at den sammenfaller i størst mulig grad med landets grenser, noe som innebærer at en ønsker å hindre påvirkning utenfra samtidig som en ønsker enhet og standardisering internt. Ifølge McKormicks magiske diamant, så er de sivilisatoriske og nasjonalistiske hensyn endogene faktorer som virker inn mot Norge. Disse

observeres og orienteres i beslutningshjulet, for så bli vektige argumenter i viljen mot samene. Det var for eksempel det som skjedde ved opprettelsen av Finnefondet, som startet allerede på slutten av 1840-tallet, med misnøye rundt språkpolitikken hos lokalbefolkningen i Finnmark. Det som er ekstra interessant med disse endogene faktorene at de skjer i god tro. Selv om aggresjonen ikke er velkommen hos de samiske minoritetene, så tror Norge at dette er det riktige å gjøre til beste for begge aktører. Dette kommer for eksempel til uttrykk hos skoledirektør Thomassens brev til departementet i 1907 (se pkt. 3.2.2).

Etter hvert skulle det også sikkerhetspolitikk bli en avgjørende påvirkningsfaktor. Denne eksogene faktoren henger sammen med den finske fare, og selv om den har klarer paralleller til økt kvensk innvandring, så førte den også til skjerpet fornorsking for de samiske minoritetene. Observasjonene av de sikkerhetspolitiske vurderingen inngikk i beslutningshjulet på samme måte som de endogene faktorene. Her har Eriksen og Niemi (1981) vist til flere konkrete virkemiddel rettet mot *den finske fare*, men overfor samene så handlet det stort sett om assimilering. Dette hadde sammenheng med overbevisningen om at en enhetlig kultur innenfor nasjons grenser også var et sikkerhetspolitisk verktøy.

4.1.4 Kommentarer

Vi har sett hvordan viljen og virkemidlene har tiltatt i perioden, noe som har skjedd hovedsakelig som en reaksjon på endogene og eksogene påvirkningsfaktorer. Langs konfliktlinjen har Norge hatt det som kan betegner som en aggressiv fremferd, med lite motreaksjoner fra samene.

4.2 Den første samiske organisasjonsreisning

Den første samiske motstanden startet allerede på 1870-tallet, men mislyktes etter kort tid. På 1900-tallet oppstod et nytt forsøk på mobilisering, hvor vi fikk en del organisasjonsvirksomhet. I 1917 ble det første riksdekkende samiske landsmøtet gjennomført, og ved neste landsmøte ble Samisk Sentralforbund opprettet. Denne organisasjonen ble lagt ned i 1921, og markerer starten på Fimbulvinteren.

Før vi fortsetter drøftingen skal jeg trekke frem tre ulike strategier som samene kan velge. Disse baserer seg på studiene til Jernsletten (1998), og vil være et relevant bakteppe også her i drøftingen: **den etnopolitiske linjen**, og baserer seg på samenes rett til å eksistere som en egen kulturell og sosial gruppe, hvor den mest rendyrkede formen er å organisere seg på etnisk grunnlag og stille politiske krav; **den partipolitiske linjen** baserer seg på at samene har mest igjen av å arbeide innenfor et norsk parti, noe som forutsetter at samene ikke har vitale

særinteresser som ikke kan fremmes gjennom partiet; **komplementaritetlinjen** forsøker å fremme særlige samiske krav i samarbeid med norske politiske partier.

4.2.1 Målsetninger

Oppgaven har konfliktmodellen som overordnet teoretisk tilnærming, noe som innebærer at samenes målsetninger må betraktes langs konfliktlinjen. Fornorskingsperioden starter ved aggresjon fra Norge, noe som innebærer at målsetningene blir en reaksjon på denne. Den første reaksjonen hadde som målsetning å vekke samene til politisk aktivitet. Dette skulle skje ved at man økte samenes opplysningsnivå, slik at de selv ønsket å påvirke sine levekår. Etter noe tid skulle det vise seg at bevegelsen fikk for lite oppslutning, og initiativet forsvant. Det neste mobiliseringen var mer omfattende og fant sted både i nord- og sørsamiske områder. I Finnmark kom den som en reaksjon på de språklige aspektene av fornorskingspolitikken, mens man i sør ønsket å få gjennom sine reindriftskrav.

Felles for disse første reaksjonene er at de ikke klarer å få til en overgang og en konsolidering. Slik jeg ser det så skyldes det mangel på samsvar mellom den reaksjonen de ønsker (målsetninger) og de virkemiddel som er tilgjengelige. Men andre ord så har ikke samene noen umiddelbar måte de kan håndtere den nye situasjonen. Etter hvert ble den samiske motstanden bedre organisert, noe vi blant annet ser ved de første riksdekkende landsmøtene og opprettelsen av Samisk Sentralforbund som en paraplyorganisasjon over de lokale sameforeningene. Samtidig så ser vi hvordan problemet fremdeles er det samme: Organisering er et virkemiddel samene enda ikke mestrer, og de får snart problemer med oppslutning og intern organisering.

Et interessant aspekt rundt samenes målsetninger i perioden trekkes frem av Otnes (1970)³². Han hevder samene ikke var forberedt på langvarig kamp, og at de var for naive når de trodde de skulle få gjennomslag for sine krav. Samenes fremsatte sine krav (målsetninger), men ble ikke møtt av de norske myndighetene. Dette resultatløse arbeidet tæret på kreftene, og etter hvert gikk den tidlige samebevegelsen mer eller mindre i oppløsning. Fra et militærteoretisk perspektiv ser vi her hvordan samene gir opp sine målsetninger. Ved å bruke beslutningshjulet så kan vi tenke oss hvordan samene observerer aggresjonen fra Norge i form av alle tiltak iverksatt som del av fornorskingspolitikken, og hvordan han pålegges en oppførsel han ikke ønsker. Når dette orienteres rundt omgivelsene så oppdager han at de virkemiddel som er tilgjengelige ikke er tilstrekkelige eller godt nok tilpasset for å kunne motvirke situasjonen.

³² Perspektivet støttes også delvis av Jernsletten (1998)

Dette gir en følelse av avmakt og viljen til å påvirke langs konfliktlinjen avtar. Det fører til Fimbulvinteren, hvor det er lite offentlig samisk motstand.

4.2.2 Virkemiddel

Jernsletten (1998) beskriver den samiske motstanden som en nyhet da den oppstod, og hvordan perioden var ”preget av eksperimentering med politiske virkemiddel og målsetninger” (ibid:114). For de samiske innovatørene kom inspirasjonen fra forbilder i nasjonale bevegelser og interesseorganisasjoner, og ifølge Jernsletten (ibid) var fremgangen størst i fjordstrøkene i Finnmark og Nord-Troms. Dette forklarer han med at det var her moderne politiske arbeidsmåter var best kjent, samt at det var her kontakten med samfunnets undertrykkende språkpolitikk var sterkest.

Vi har nevnt hvordan samene fikk problemer med oppslutning og intern organisering. Dette hang blant annet sammen med at samene var spredt over store geografiske områder, at de ikke var vant med organisering som en arbeidsmetodikk, men også at det ikke var en omforent etnopolitisk målsetning. Hvorfor samene ikke lyktes med organisasjonsreisingen er også diskutert i litteraturen. Ifølge Otnes (1970) kontrollerte myndighetene utfallet på de store møtene gjennom sin tilstedeværelse, samtidig som samelederne var naive i omgangen med embetsmenn. Jernsletten (1998) stiller seg kritiske til dette, og mener kontinuiteten i samenes krav var for stor til å kunne motarbeide innenfra; han vedkjenner at embetsmennenes tilstedeværelse hindret samene i å diskutere politiske strategier i fred, men hevder det lå realistiske vurderinger samenes valg av handlemåte. Samtidig skriver Jernsletten (ibid) hvordan embetsmennene innflytelse på sørsamenes møter nok var med på å hindre organisasjonsreising.

Selv om organisasjonsreising er hovedvirkemidlet som samene brukte, så ser vi også hvordan det initielle organisasjonsarbeidet ofte dukker opp rundt aviser. I Finnmark skjedde det allerede på 1870-tallet rundt avisen *Sagai Muittalægje*, mens det i de sørsamiske områdene skjedde rundt avisen *Warden Sardne* i 1910. Det forteller litt om kraften aviser har for å nå ut til målgrupper og samle oppslutning.

4.2.3 Påvirkningsfaktorer

Vi har sett hvordan samene mistet motstandsviljen og hvordan de ble motarbeidet av Norge i organisasjonsarbeidet. Ifølge Minde så kan disse to forklaringene vise hvorfor sørsamenes organisasjoner bukket under, men ikke hvorfor den nordsamiske bevegelsen i Finnmark forsvant. Denne forklaringen finner vi først ved å se på sosioøkonomiske endringer (Minde 1980 i Jernsletten 1998). Jeg har valgt å se på disse endringene som del av den generelle

samfunnsutviklingen. I forhold til McKormicks magiske diamant så blir da samfunnsutviklingen en samlebetegnelse for alle endogene påvirkningsfaktorer som påvirker aktørbildet. Et eksempel på dette er befolkningen i Nord-Norge, som gikk fra å være 80.000 ved folketellingen i 1801, til 260.000 ved folketellingen i 1900. Økningen kommer fra regional vekst, og økt innflytning fra Sør-Norge, Sverige og Finland. Et annet eksempel er innslaget av den industrielle revolusjon, som i nordområdene kan beskrives med: økt nasjonal integrering; overgang fra bytte- til pengebasert økonomi; endring i kommunikasjonsmuligheter mellom nord og sør³³; og større marked for naturressurser som fisk og pels. Et tredje eksempel er nasjonsbyggingsprosessen og spesielt unionsoppløsningen i 1905.

Om vi går tilbake til Mindes forklaring på hvorfor den nordsamiske motstanden forsvant, så har det sammenheng med at samenes tradisjonelle økonomi var i oppløsning. Samtidig ble samene fortalt at forutsetningen for økonomisk utvikling var å oppgi samisk kultur og bli nordmenn. Mangelen på alternativ førte dermed til at samelederne sluttet seg til den partipolitiske linjen.

Det vi observerer fra det militærteoretiske perspektivet er hvordan samene observerer aggresjon fra Norge uten å klare å gi en helhetlig reaksjon. I starten skyltes dette et det at han ikke hadde tilgjengelige virkemiddel til å reagere. Etter hvert ble samene påvirket av samfunnsutviklingen, noe som førte med seg økt interaksjon mellom aktørene. Dette skjedde i ulik grad avhengig av blant annet geografisk beliggenhet. Om vi går tilbake til Jernslettens (1998) beskrivelse av perioden som preget av eksperimentering med politiske virkemiddel og målsetninger, så er det et poeng å bruke beslutningshjulet for å vise hvordan samene tilpasset seg omgivelsene. Gjennom observasjoner og orientering av omgivelsene kom man etter hvert så langt at man fikk etablert en riksdekkende sameorganisasjon. Det kan ses på som at man hadde lært seg å bruke moderne arbeidsmetoder for å få på plass en mot-reaksjon mot Norge. Dessverre for samebevegelsen så kom dette på plass først i den perioden man mistet viljen (målsetningene). Dette skyltes effekten av fornorskingspolitikken og Norges bruk av virkemiddel langs konfliktlinjen, men også samfunnsutviklingen som endogen faktor. I de økende interaksjonene mellom aktørene så var det flere samer som valgte den partipolitiske linjen.

³³ Fra seil til damp, og fra vei til tog

4.2.4 **Kommentarer**

Vi har sett hvordan samene i økende grad ble påvirket langs konfliktlinjen, samtidig som samfunnsutviklingen hadde en økende endogen påvirkning. Det var flere forsøk på å skape en mot-reaksjon, men de klarte aldri å få et potent samsvar mellom målsetninger og virkemiddel.

I denne sammenheng er det interessant å gjøre noen betraktninger rundt samenes valg av virkemiddel. Under hele perioden har samene valgt å bruke virkemiddel som er legitime innenfor en nasjonalstat, ved at man har brukt organisasjonsvirksomhet og politiske kanaler for å få sine målsetninger gjennom. Dette er en symmetrisk bruk av virkemidler i en asymmetrisk konflikt, noe som har gjort det enkelt for Norge å motarbeide samenes krav. Når vi leser om asymmetriske konflikter i andre historiske kontekster, så vil minoritetene ofte bruke asymmetriske virkemiddel for å nå sine målsetninger. Som eksempel kunne dette oppstått dersom samene hadde valgt å bruke voldelige virkemiddel som irregulær krigføring eller terrorisme. I stedet for en slik negativ eskalering så var det lite sosial uro under fornorskingsperioden.

Om vi går til litteraturen så er det stor konsensus om at dette skyldes avmakt på grunn av de ekstremt asymmetriske maktforhold mellom statsforvaltningen som utøvende part og de enkeltindividene som var gjenstand for endringene (Eidheim 1971, Eriksen og Niemi 1981, Minde 2002). Dette beskrives også av David Kertzer (i Hylland-Eriksen 2010:167) som skriver at *”enten man ser på historiske beretninger eller på dagens verden, (...) er det mest slående ikke at de undertrykte gjør opprør for å knuse det politiske systemet som utnytter dem. Det er snarere den overveldende konformiteten hos mennesker som lever i slike samfunn, som er mest påfallende”*. Samtidig så var den kulturelle assimilasjonsprosessen etter hvert kommet ganske langt, noe som gjorde det vanskelig å følge den etnopolitiske linjen. *”Radikale krav innenfor den sosialdemokratiske orden, ville bli møtt av sterk fordømmelse og sanksjoner fra norsk og fra samisk hold”* (Minde 1996)

4.3 **Samebevegelsen**

Samenes første reaksjoner på myndighetenes aggresjon blir ofte omtalt som et eneste stort rop om å bli anerkjent som folk. Mens fornorskingspolitikken hadde sitt kulminasjonspunkt ved opprettelsen av Finnmarksnemden i 1931, så kommer samebevegelsens vendepunkt først rundt 1960.

Den viktigste påvirkningen var her utfallet av 2. Verdenskrig. Hitlers rasepolitikk med dens folkemord på blant annet jøder og sigøynere underminerte fullstendig rasetenkning og

sosialdarwinistisme som grunnlag for minoritetspolitikk. Dette fikk avgjørende betydning for den politikken norske myndigheter førte overfor samene (Jernsletten 1998:16), og det ble problematisk for myndighetene å videreføre fornorsking og assimilering som offisiell politikk (Bjerkli og Selle 2003). For samebevegelsen ble det nå enklere å få oppslutning for sine målsetninger, og vi får en periode preget av fremveksten av samiske organisasjoner og økt støtte i den offentlige opinion.

4.3.1 Målsetninger

Målsetningen langs konfliktlinjen står fremdeles. For samene handler det her om å opprettholde språk, kultur og levesett. Fornorskingspolitikken har nå pågått i nesten 100 år og assimileringen har kommet langt. For samene vil det derfor kreves større innsats for å gjenopprette den oppførsel som er påført. Etter 2. Verdenskrig kommer viljen og oppslutningen gradvis tilbake, og fra rundt 1960 har samene en reell mot-reaksjon langs konfliktlinjen.

Etter hvert som den samiske organisasjonsreisningen vokser frem, så knyttes samene inn i nordisk og senere internasjonalt samarbeid. Disse interaksjonene er viktige for å konsolidere og avstemme målsetninger og virkemiddel. Ved opprettelsen av Verdensråd av urfolk får samene et nytt virkemiddel, samtidig som stiftelsesprosessen også er med på å endre retorikken i målsetningene til Nordisk sameråd. I et kulturpolitisk program fra samekonferansen i 1971 kan vi blant annet lese at samene var *ett folk med ett eget bosättningsområde, ett eget språk och en egen kultur – och samhällsstruktur*. På den påfølgende konferansen i 1974 ble det vedtatt en erklæring om rettigheter og ressursdisponering, hvor man i stedet for å omtale samene som etnisk minoritet nå bruker betegnelsen urfolk: *”De områdena samerna i dag bebor, dem har de bebott och nyttjat långt före något annat folk. Samerna har som urbefolkning därför rätt till dessa samernas kärnområden grundat på urminnes hävd”* (Jernsletten 1998:??).

Det skal også nevnes at i motsetning til andre urfolk, så understreket de samiske delegasjonene lenge sine *”krav på det kulturelle området fremfor rettigheter til land og vann”* (Minde 2003:105)

4.3.2 Virkemiddel

I teorikapittelet har vi sett hvordan samenes organisasjonsreisning i etterkrigstiden ble et permanent politisk fenomen. Gjennom lokale foreninger eller organisasjoner som Norske Reindriftssamers Landsforbund og Norske Samers Riksforbund kunne nå samene fremme sine målsetninger innenfor den norske sosialdemokratiske orden.

I tillegg til nasjonale organisasjoner var samene med på etableringen av Nordisk sameråd. Dette har vært for å konsolidere og avstemme målsetninger, men ikke minst som virkemiddel for å utøve indirekte påvirkning mot Norge. I teorikapittelet så vi flere eksempler på hvorfor samerådet har vært viktig for utviklingen av en samisk offentlighet. Et annet virkemiddel med indirekte påvirkningen på Norge er medlemskapet i Verdensrådet av urfolk. Begge disse organisasjonene har vært viktige for samene, og har ført til at samesaken er blitt *”globalisert og knyttet til et verdensomspennende urfolksnettverk som etter hvert har fått innflytelse i internasjonale politikkfora som FN-systemet og til dels EU-systemet”* (Bjerkli og Selle 2003:19). Ifølge Bjerkli og Selle har *”samenes deltagelse i globale nettverk og forming av overnasjonale sammenslutninger i urfolkregi utvilsomt vært medvirkende til at det samiske legitimitetsgrunnlaget innenfor den nasjonale politiske arena er styrket”* (ibid:17).

Samtidig ble samene fremdeles behandlet som nordmenn, med statlig støtte fra velferdsstaten. Utover 1960-tallet ble denne støtten benyttet til (Eidheim 1997):

- Å undervise samiske lærere
- Samisk språkutdanning av lærere på videregående skoler og universiteter
- Utvikling av samisk media
- Samisk håndverk
- Samisk håndverksproduksjon
- Støtte for organisering av samebevegelsen

Dette viser en markant endring i forhold til den tidligere perioden med streng fornorskingslinje. Av samebevegelsen ble dette overført til uttrykk for politisk vinning som styrket det etnopolitiske prosjekt.

Et siste virkemiddel som skal nevnes i denne sammenheng er bruk av media. I forhold til organisasjonsliv så er dette et viktig virkemiddel for å få å spre målsetninger og øke oppslutning. I 1956 ble den norskspråklige samiske avisen Ságat etablert, og siden 1979 har kommet flere samisk-språklige avisutgivelser. NRK startet sameradioen i 1946, men da kun med 15 minutters ukentlige radiosendinger. Dette ble forbedret i 1976 da radiostasjonen ble flyttet til Karasjok.

4.3.3 Påvirkningsfaktorer

Her skal vi starte med å se på Norge i perioden før 2. Verdenskrig, hvor han startet aggresjon langs konfliktlinjen på bakgrunn av sivilisatoriske, nasjonalistiske og sikkerhetspolitiske

hensyn (endogene og eksogene påvirkningsfaktorer). Aggresjonen blir forsterket utover perioden, og samene blir påført en vilje og en oppførsel som er uønsket. Det blir gjort motstand, men forsøkene på en mot-reaksjon er ikke vellykket. Samtidig pågår nasjonsbyggingen, hvor samfunnsutviklingen virker som en endogen påvirkningsfaktor som virket negativt på samene. Etter 2. Verdenskrig var situasjonen en annen, hvor det darwinistiske menneskesynet var byttet ut med menneskerettigheter og fokus på minoriteter. Det førte til at samfunnsutviklingen nå begynte å påvirke samene på en positiv måte, ved at det ble lettere å samle oppslutning rundt målsetningene – samtidig som aggresjonen fra Norge avtar.

I kombinasjonen mellom samebevegelsens fremgang og den endogene påvirkningen fra samfunnsutviklingen, så vokser det etter hvert frem en kollektiv urfolksidentitet. Som en reaksjon på dette fremtvinges det en nyorientering om hvordan samenes stilling i samfunnet skal forstås (Minde 2003). Dette behovet for nyorientering blir en endogen påvirkning som virker fra samene og tilbake mot samfunnsutviklingen (og dermed indirekte mot Norge) - hvor den setter samepolitikk på politisk dagsorden. Det innebar at folk nå måtte ta stilling til spørsmål som: (1) om samene var urbefolkning; og (2) om den norske samepolitikken rettferdiggjorde sivil ulydighet.

4.3.4 Kommentarer

Det vi ser utover etterkrigstiden er at samene i økende grad lykkes med å organiseres lokalt, nasjonalt og etter hvert internasjonalt gjennom Nordisk sameråd og Verdensrådet av urfolk. Parallelt med denne utviklingen vokser det frem en ny kollektiv urfolksidentitet som forsterker den etnopolitiske bevegelsen. Dette betyr at vi fra 1960-tallet og fremover ser en økende påvirkning fra samene langs konfliktlinjen

4.4 Avvikling

Vi har sett hvordan man på 1960-tallet ser det vi kan kalle samebevegelsens vendepunkt. Samtidig er det perspektiv som vektlegger fortsatt kontinuitet i fornorskingspolitikken. Dette baserer seg blant annet på at myndighetene avviste ratifikasjon av ILO-konvensjon 107 i 1958, at de unnlot å diskutere prinsipielle spørsmål rundt samenes stilling som etnisk minoritet i 1963, og at man stilte spørsmål ved hvor legitime og representative de samiske organisasjonene var. Det har gitt vurderinger av at etterkrigsperioden frem mot Alta-saken har vært uklar og til dels motstridende, noe som først og fremst reflekterer at samepolitikken ble mer sammensatt, flertydig og kontroversiell i denne perioden (Jernsletten 1998).

4.4.1 Målsetninger

I 1935 overtok Arbeiderpartiet regjeringsmakten, og selv om dette medførte regimeendring, så ble fornorskingspolitikken videreført frem til etterkrigstiden. Etter 2. Verdenskrig var det ikke lenger rom for fornorskingspolitikk basert på darwinistisk menneskesyn. Denne endringen åpnet opp for fremveksten av Samebevegelsen, men møtte etter hvert motgang fra det samepolitiske segment.

I 1956 ble Samekomiteen nedsatt, med et omfattende mandat som blant annet skulle foreslå tiltak (kulturelle og økonomiske) for å gjøre det mulig for samene å dyktiggjøre seg og utfolde seg i samfunnet. Dette var et tydelig signal om at man ønsket å revidere fornorskingspolitikken. I samme periode vokste det samepolitiske segmentet frem som en maktstruktur som stod vakt om fornorskingspolitikken. I forhold til konfliktdynamikken så har Norge på dette tidspunkt to motstridende målsetninger: hvor den ene parten representerer målsetninger (vilje) som samsvarer med samene; mens den andre parten fortsatt påvirker samene langs konfliktlinjen. Dette fører til store debatter i Stortinget våren 1963. Som vi har sett i teorikapittelet var det samepolitiske segment som kom best ut av det, og det få av Samekomiteens forslag som ble iverksatt de kommende årene.

Dette skulle vise seg under Alta-saken (sultestreiken i 1979) når statsminister Nordli ønsket en oppdatering på hva samepolitikken bestod av. For at rådgiverne skulle kunne gi et godt svar, måtte de gå tilbake til regjeringens stortingsmelding om Samekomiteens innstilling fra 1963. Det viste seg da at statsministeren og regjeringens politikk i større grad sammenfalt med Samekomiteens prinsipielle grunnsyn, enn det som var i departementene. Dette førte til at det som tidligere hadde ble sett på som ekstremistisk, nå ble sett på med moderasjon. NSR og NRL ble bedt om råd og lyttet til, selv om det hører med til historien av myndighetene ikke fulgte de råd de fikk – spesielt ikke i den videre prosessen, da man i januar 1981 på nytt satt i gang anleggsarbeidet i Alta.

4.4.2 Virkemiddel

I forhold til virkemiddel langs konfliktlinjen så er det i ettertidskrigen slutt på aggresjonen, noe som innebærer at det ikke er flere virkemiddel som blir iverksatt for å assimilere de samiske minoritetene. Samtidig så betyr ikke det at samene ikke opplever påvirkning fra Norge. Gjennom det samepolitiske segmentet så fortsetter fornorskingspolitikken å gjøre seg gjeldende helt frem til Alta-saken. Denne maktstrukturen førte blant annet til at de tiltakene Samekomiteen hadde lagt frem ble direkte avvist, kraftig utvannet eller skjøvet ut i tid.

Et interessant poeng her er Mindes (2003) kommentar om at det var et viktig poeng for de første maktutredningene at segmenter utvikler egne normer over tid, og at disse kan stå i strid med gjeldende politiske målsetninger. Dette kan ses i sammenheng med den oppdateringen statsminister Nordli fikk på samepolitikken, hvor rådgiverne gikk tilbake til Samekomiteens innstilling fra 1959 - og fant større likheter i grunnsynet der enn i den politikken som ble praktisert på 1980-tallet. Det betyr at selv om virkemidlene møtte målsetningene til det samepolitiske segment, så svarte ikke dette til de overordnede politiske myndigheter.

4.4.3 Påvirkningsfaktorer

Om vi ser isolert på det samepolitiske segment så var det lite endogen eller eksogen påvirkning de 20 årene de holdt stod vakt om fornukspolitikken. Det som var av eksogen påvirkning fra det internasjonale samfunn traff Norge, men ble deretter motarbeidet internt av det samepolitiske segment.

Det var en større dreining i eksterne ideologiske impulser på 1970-tallet, men det møtte motstand innenfor det samepolitiske området. Her var tiden enda ikke moden for prinsipielle og vedvarende endringer i politikken.

4.4.4 Kommentarer

I avviklingsfasen blir Norge splittet, hvor en part følger samfunnsutviklingen, mens den andre blir igjen i fornukspolitikken. For samene betyr dette at påvirkningen fortsetter langs konfliktlinjen, men nå ikke som aggresjon. Påvirkningen kommer nå til uttrykk som en reaksjon på samenes målsetninger og virkemiddel, ved at de avviser, utvanner eller skyver ut i tid.

4.5 Oppsummering

Aggresjon starter med Norge på bakgrunn av sivilisatoriske og nasjonalistiske hensyn. Etter hvert ble sikkerhetspolitikken en betydelig påvirkningsfaktor, samtidig som nasjonalistiske hensyn ble nasjonale etter unionsoppløsningen i 1905. Denne aggresjonen vedvarte hele perioden, men hadde sitt kulminasjonspunkt i 1931. Hos samene møtte aggresjonen lite motstand. I starten kom dette av mangel på symmetriske virkemiddel, mens det etter hvert også gikk utover viljen til motstand. Dette hadde sammenheng med asymmetriske maktbruken til Norge samt den negative påvirkningen fra samfunnsutviklingen. Etter 2. Verdenskrig ble det en endring i grunnsynet på minoritetspolitikk, og vi fikk en annen påvirkning fra samfunnsutviklingen. Dette førte til økt oppslutning for samebevegelsen, og

kan ses på som en betydelig reaksjon fra samene langs konfliktlinjen. Etter hvert ble samene også knyttet inn i det internasjonale urfolksnettverket, og fikk dermed tilgang til et betydelig indirekte virkemiddel. For Norge så førte endringen etter 2. Verdenskrig til splittelse, noe som kom spesielt til syne ved debattene i Stortinget våren 1963. Selv om man her hadde oppfatningen om at man var passert et veiskille i minoritetspolitikken (Minde 2003), så var det samepolitisk segment som skulle kontrollere samepolitikken frem til Alta-saken. Dette skjedde parallelt med at Norge engasjerte seg internasjonalt i menneskerettigheter og minoritetsspørsmål. Til slutt var det Alta-saken som skulle få den endelige avslutningen på fornorskingsperioden, når samene protester og aksjoner ble sammenkoblet med forskjellene på hva Norge praktiserte nasjonalt og kommuniserte internasjonalt.

5 SOSIALANTROPOLOGISK DRØFTING

I denne delen av oppgaven skal jeg bruke det sosialantropologiske perspektiv på konflikten mellom den norske stat og de samiske minoritetene. Fremdeles forholde vi oss til det overordnede konfliktperspektivet hvor aktørene har motstridende viljer langs konfliktlinjen, men her kommer aktørene til å bli behandlet som etniske grupper. Det vi skal se på her er:

- Hva kjennetegner den historiske konteksten?
- Hva kjennetegner aktørene og hvordan endret disse seg underveis?
- Hva ble virkningene av fornorskingspolitikken?
- Hvorfor medførte ikke utviklingsmønsteret en negativ voldsspiral?

Vi skal starte med et kort tilbakeblikk på historien. Mennesker organiserer seg i samfunn som former en egen kultur basert på interaksjon med hverandre og omgivelsene. Samer og nordmenn er å betrakte som etniske grupper, ved at de er anerkjent som kulturelt distinkt både internt og eksternt³⁴. Den norske staten har nordmenn som sine medlemmer, og hadde som vi har sett allerede i det trettende århundre nådd en høy grad av politisk enhet og kulturell homogenitet (Rokkan 1987). I 1536 gikk landet inn i union med Danmark. Denne varte frem til 1814, hvor Norge fikk selvstendighet i kjølvannet av Napoleonskrigene. Samme år måtte landet akseptere en personalunion med Sverige; hvor Riksdagen styrke alle utenriksaker, mens Norge fikk indre selvstyre. Ved unionsoppløsningen i 1905 fikk Norge igjen full selvstendighet.

Perioden frem mot 1814 var preget av nasjonsbyggingsprosessen, og det var utbredt etnisk revitalisering og nasjonalisme blant de etniske nordmenn. Grunnloven som ble undertegnet i 1814 og gav nasjonen det mest demokratiske representasjonssystemet i Europa (Rokkan 1987). Utover 1800-tallet økte oppslutningen rundt det nordmenns ønsket om uavhengighet, og spesielt fra 1860-årene og fremover økte motstanden mot embetsmannsregimet. Rundt unionsoppløsningen var landet ved flere anledninger på kanten av borgerkrig. Blant annet gikk det rykter om at svenskekongen forberedte mobilisering av hæren stil statskupp mot Stortinget, samtidig som partiet Venstre organiserte riflerykker som en folkemilits mot embetsmennenes støttespillere (Rokkan, 1987).

Jeg har tatt med dette avsnittet for å gi et bilde på nordmenns nasjonsbygging, og kampen for å få egne territorielle grenser. Her ser vi en klar sammenheng med den nasjonalistiske

³⁴ Om vi går mer i dybden, så ser vi at de også møter Barths (1969) definisjon av etnisk gruppe.

ideologien, hvor en (etnisk ideologi) krever retten til egen stat på vegne av den etniske gruppen (Hylland-Eriksen 2010) – og hvor en søker å få kulturen sammenfallende med statens grenser (ibid). Videre har dette sammenheng med etnisitet og den etniske revitalisering etniske revitaliseringen som foregikk blant nordmenn som del av nasjonsbyggingsprosjektet. Dette var med på å gjøre forskjellen mellom nordmenn og andre folkegrupper mer distinkt, og ved å vise til sosialt relevante forskjeller så styrket den også gruppens kultur og etniske identitet.

Samene er en etnisk gruppe som på grunn av antallet medlemmer kalles en minoritet. Dette har sammenheng med at samene lever innenfor grensene til en nasjonalstat, men at de samtidig skiller seg ut ved å tilhøre en annen etnisk gruppe en majoriteten. I teorikapittelet skiller Brochmann mellom etniske og nasjonale minoriteter, hvor samene er å betrakte som nasjonale minoriteter som i prinsippet har samme rett som nasjonalstatens egne folk til nasjonsdannelse (Brochmann m.fl. 2002 i Bjerkli og Selle 2003). Som nasjonal minoritet har samene levd side om side ved nordmenn, uten at kultur, språk og levesett har blitt påvirket. Tvert om har de to gruppene hovedsakelig anerkjent hverandre som kulturelt distinkt, noe som har ført til at de etniske grensene og den etniske identiteten har ble opprettholdt. Dette støttes av Barth (1969) som forklarer hvordan gruppene hadde tilstrekkelig kunnskap om hverandres kultur, og opprettholdt et begrenset og delvis symbiotisk forhold basert på sine respektive identiteter.

Når det gjelder starten på fornorskingsperioden, så hevder Barth (ibid) at samenes situasjon er et produkt av eksterne forhold, hvor situasjonen oppstår som resultat av historiske begivenheter. Det innebærer at de kulturelle forskjellene mellom en minoritet og en majoritet ikke oppstår sammen, men bringes sammen. I denne situasjonen økte kulturinteraksjonene etter hvert som nordområdene i ble integrert i det norske samfunn. Det førte til at befolkningen i nordområdene etter hvert ble avhengig av det institusjonelle system, og at de organiserte det sosiale liv for å delta. Samtidig så tok ikke systemet høyde for etnisk identitet, noe som innebar at det ikke var noe steder en kunne delta som same.

5.1 Assimilasjonspolitik

Før fornorskingsperioden startet så forekom interaksjonene mellom samer og nordmenn hovedsakelig på lokalt nivå. Dette skulle endre seg når man fra lokalt nivå i Finnmark ba myndighetene ta stilling til minoritetsspørsmålet. Opprettelsen av Finnefondet skulle bli starten på den stadig skjerpede fornorskingspolitikken, hvor etniske majoritetens

målsetningen var å assimilere samenes språk, kultur og levesett. Dette blir av Hylland-Eriksen (2010) beskrevet som en av tre strategier stater bruker i relasjoner overfor minoriteter, hvor resultatet i ytterste konsekvens innebærer at den etniske gruppen smelter sammen med majoriteten. For de samiske minoritetene så innebærer dette at medlemmene må endre språket, grunnverdiene i kulturen, og bytte ut den samiske identiteten – altså alt som gjør dem til en etnisk gruppe. Dette er kjernen i konflikten mellom de etniske gruppen, og det er her vi får de menneskelige omkostningene – når man på individnivå tillegges oppførsel en ikke ønsker.

Samtidig er det et faktum at samene lever i en stat skapt og styrt av nordmenn, og at staten – rent juridisk – ikke har hatt noe skille mellom de to etniske gruppene. Gjennom statsdannelse og nasjonsbyggingsprosessen har man avklart statsmaktens konfesjonelle bindinger, blant annet forhold til bruken av tvangsmakt. Det innebærer at det institusjonaliserte system også kan mobiliseres for nasjonal samordning av språklige og kulturelle standarder. Selv om assimileringspolitikken oppleves som maktbruk av de samiske minoritetene (ved at de påtvinges en vilje), så var dette et legitimt vedtak innenfor den demokratiske orden.

I oppgavens innledning så vi at fornorskingspolitikken startet i kultursektoren med skolen som slagmark og lærerne som frontsoldater (Niemi 1997 i Minde 2002). Av alle ting mennesker skaper som del av kulturen, så anses språket som å være det viktigste. Dette blir ofte beskrevet *ikke bare som en ting vi mennesker gjør, men den ting som gjør oss til mennesker*. En annen uttalelse som presenterer det samme er at *vi lever i språket som finsken lever i vannet*. Det gjør at språket blir en viktig del av særegenheten, det gjøres relevant i samhandling, og det er derfor viktig for gruppeidentitet. Dette innebærer at assimileringstiltak rettet mot å fjerne det samiske språket vil være effektive for å samtidig fjerne den etniske gruppens kultur og identitet.

5.2 Identitetskrise

En person har flere ulike sosiale statuser som gir han plikter og rettigheter, samtidig som det gir andre samfunnsmedlemmer rett til å sanksjonere om han ikke møter forventningene knyttet til statusen. Ifølge Barth (1969) så er den etniske identiteten imperativ, ved at den legger føringer for hvilke statuser en person kan ha. Om man ser på situasjonen for de samiske minoritetene før fornorskingspolitikken startet, så kan vi tenke oss at både den etniske identiteten og de sosiale statusene inngår i det sosiale system. Hylland-Eriksen (2010) ser på sosialt system som et avgrensbart sett av relasjoner mellom aktørene, og på mange måter var

det det vi hadde i den lokale situasjonen hvor samer og nordmenn levde side ved side. Dette ble endret når majoritetssamfunnets sosiale struktur økte interaksjonen med det lokale sosiale system, og begynte å endre reglene for samhandling. For samene førte dette til en rekke nye sosiale statuser, hvorav mange ble tilskrevet mot deres vilje.

Fornorskingspolitikkenes tiltak var rettet mot individnivå, noe som innebar at det først og fremst var enkeltindivider som ble assimilert inn i det norske samfunn. Et av virkemidlene var for eksempel de mange skoleinternat som ble bygget, som selv om de skapte menneskelige omkostninger, viste seg å være effektive for å i forhold til fornorskingslinjen - spesielt når man tenker på at det ofte var språket man brukte for å måle fremgang i assimileringen.

Når et individ ikke får uttrykke samiske særegenheter, så vil etter hvert andre sosiale roller overta, og gradvis mister man den samiske identiteten. Når vi tenker på samenes stigmatiserte rolle i samfunnet, så ser man hvordan virkningen av fornorskingsprosessen ble individualisert og delvis tillagt skam, ved at det å være same offentlig ofte var et personlig nederlag. Eidheim (1969) viser i et eksempel hvordan kystsamene ble sett ned på av nordmenn og andre samer, og derfor underkommuniserte sin samiske identitet i offentlige sammenhenger, mens de i private situasjoner snakket samisk og gav uttrykk for sin felles samiske identitet. Avmakten som minoritetene opplevde under fornorskingsperioden satte dype spor ved å prege selvbildet, undergrave selvspekten og egenverdien til de samene.

Et aspekt her er hvordan identitet forsterkes av narrativer, noe som skjer når et medlems erfaringer ikke stemmer med tilgjengelige fortellinger. Ifølge Margareth Somers (1994 i Andersen 2003) fører dette til forvirring, maktesløshet, desperasjon og til og med galskap. Dette har sammenheng med hvordan samene ser på seg selv, og hvordan de fremstår i den stereotype oppfatningen om samer og samisk kultur i den offentlige fortellingen. Dette vil være med på å forsterke identitetskrisen.

For samene som etnisk gruppe så er dette en vanskelig situasjon. På den ene siden kan man velge isolasjon (og prøve å verne sitt språk, kultur og levested); mens man på den andre siden kan prøve å fremme sine interesser gjennom statlige anerkjente organer, noe som krever at man må gå gjennom en moderniseringsprosess og lære seg de nye reglene for samhandling (Hylland-Eriksen 2010).

5.3 *Etterkrigstiden*

Samene bestod i etterkrigstiden av rundt 40-50.000 medlemmer som bodde i de sub-arktiske områdene, spredt som minoritetsbefolkning i fire land³⁵. Samene hadde ingen sosiopolitisk organisasjon, de var spredt over store geografiske områder, og det var store forskjeller internt. Kjennskapen til hverandre var hovedsakelig på individnivå, noe som innebar at kjennskap til samer utenfor sin egen region var stort sett fraværende. I Norge var alle samene i ytre strøk fornorsket eller usikre på sin etniske identitet. I indre strøk hadde ikke fornorskingspolitikken fått samme fotfeste, så her var det samiske språket og en utvetydig samisk identitet bevart.

Tidligere i oppgaven har vi sett hvordan samene fikk i stand en permanent organisasjonsreisning i etterkrigstiden. Denne ble etter hvert et betydelig politisk fenomen med opprettelsen av flere lokalforeninger og landsdekkende organisasjoner - og ikke minst medlemskap i Nordisk sameråd og Verdensrådet av urfolk. Dette var med på å skape bærekraftige motbilder til den samiske identiteten, og gradvis vokser det frem en ny samisk identitetsprosess.

5.4 *Etnisk revitalisering*

Hylland-Eriksen (2010) forklarer hvordan etnisk revitalisering handler om å gjenopplive tradisjonell kultur i moderne kontekst. Det var dette som fant sted når det vokste frem en ny kollektiv identitet blant samene. Eidheim (1997) forklarer blant annet hvordan samene fra 1960-tallet og fremover gradvis evaluerer sitt selvbilde, og finner en ny kontekst for å vise kulturelle forskjeller i samhandling. Gjennom re-kodifisering av samisk historie, kultur og særegenhet skaper man etter hvert et paradigmeskifte i samisk selvforståelse (ibid). Dette fører til ny følelse av etnisk stolthet og fellesskap, og ga samene et tydeligere perspektiv på deres forhold til majoriteten. Den samme prosessen beskrives av Minde (2003) når han snakker om en ny generasjon samepolitikere og den allmenne omvurdering av samisk kultur.

Hylland-Eriksen (2010) tar også opp hvordan etnisk revitalisering er et vanlig forløp i etnopolitiske bevegelser, og hvordan aktivisering av etniske symboler er viktig som å konsolidere. Disse symbolene vil da kunne fremstå som sosialt relevant i samhandling med andre grupper, og være med på å bygge etniske grenser.

³⁵ Finland, Norge, Russland og Sverige

5.5 Ny kollektiv urfolksidentitet

Selv om det gradvis vokste frem en etnopolitisk bevegelse, så lot den store oppslutningen vente på seg (Eidheim 1997). Det hang sammen med de dype sår følelsen av avmakt overfor statsmakten og majoritetskulturen hadde skapt. Ifølge Eidheim (ibid) var det mange samer som mente at den rollen samiske talsmenn påtok seg, og måten de uttrykte seg om det samiske, var u-samisk i både i tanke og handling.

Etterhvert fikk samene urfolkstatus i WCIP, og senere også ved ratifisering av ILO konvensjon. Gradvis endret myndighetenes strategien seg mot integrasjon og etnisk inkorporering, hvor minoritetene får delta i samfunnets fellesinstitusjoner, samtidig som gruppeidentitet og kulturelt særpreg opprettholdes.

Samtidig nevner Hylland-Eriksen (2010) hvordan de fleste tilfeller av majoritetsminoritetssituasjoner fremviser en kombinasjon av segregering, assimilasjon og integrasjon. Det skyldes at assimilasjon ofte finner sted individuelt, selv om hovedtendensen skulle være segregering eller etnisk inkorporering. Det betyr at selv om samene i Norge har beveget seg i retning av sterkere etnisk inkorporering, så er det fremdeles individer som velger å bli assimilert.

5.4 Oppsummering

Som del av denne utviklingen vokser det frem en ny kollektiv urfolksidentitet som forsterker den etnopolitiske bevegelsen. Gjennom etnisk revitalisering finner samene frem nye kulturelle særpreg som fremstår som sosialt relevant i samhandling. Dette skjer gjennom dikotomisering, hvor en setter særpreget i direkte kontrast til det norske. Samtidig har vi sett hvordan samene gjennom den første organisasjonsreisningen, og senere gjennom samebevegelsen, har bygget virkemidler og kapasitet gjennom komplementarisering. Dette viser det relasjonelle etnisitetsbegrepet, hvor forskjeller kommer til syne i samhandling. Samene ønsker å skille seg ut ved å finne særegenheter, mens de i prosessen på mange måter bygger større kulturelle likheter. Denne dynamikken skyldes, ifølge Hylland-Eriksen (2010) at det ikke er noen en-til-en forbindelse mellom kultur og identitet.

6 SAMMENLIGNING AV PERSPEKTIV

Vi har nå kommet frem til det siste drøftingskapittelet. Frem til nå har vi brukt de to perspektivene til å rekonstruere den asymmetriske konfliktdynamikken, samtidig som vi har fått svar på problemstillingens underspørsmål. Nå skal vi se de to foregående perspektivene skal ses opp mot hverandre for å justere slutningene og øke presisjonen i forståelsen.

6.1 *Problemstillingens underspørsmål*

Dette skal vi gjøre ved å ført å drøfte 6 av underspørsmålene basert på foregående kapitlers kommentarer og oppsummeringer.

6.1.1 Historisk kontekst

Hva som kjennetegner den historiske konteksten er omhandlet i alle oppgavens kapittel, og kan oppsummeres som samfunnsutvikling og nasjonsbygging. Samfunnsutviklingen ble påvirket av de store epokene som den industrielle revolusjon og andre verdenskrig. For relasjonen mellom Norge og Samene førte dette til økende interaksjonen mellom det sentrale majoritetsområdet og det perifere utkantsområdet. Denne økende interaksjonen blir også forklart av Barth (1969) i hans beskrivelser av hvordan befolkningen i de perifere utkantsområder (nordområdene) etter hvert blir avhengige av det institusjonelle system. Samtidig har hans forklaring har også sammenheng med fremveksten av nasjonalstaten og konsolideringen av den politiske sentralmakt. Norge ble en selvstendig nasjon i 1814, men gikk samme år inn i union med Sverige. De nasjonalistiske strømningene ble etter hvert mobilisert i kampen for uavhengighet, og i 1905 ble unionen med Sverige oppløst. Nasjonsbygging er nært knyttet til assimileringpolitikk, ved at man søker likhet innenfor nasjonens grenser. For de samiske minoritetene innebar det at økende fokus på nasjonsbygging også førte til skjerping i fornorskingslinjen.

I forhold til de to teoretiske perspektivene så er det ingen forskjell på hvordan den historiske konteksten spiller inn på konfliktdynamikken. Derimot er konteksten viktig for å svare på problemstillingens andre underspørsmål. Funnene kan oppsummeres som følger:

- Samfunnsutviklingen har ført til økte interaksjoner mellom aktørene
- Økte interaksjoner har knyttet minoritetene inn i det institusjonaliserte system
- Spent situasjon mellom Norge og Sverige i forbindelse med unionsoppløsningen
- Det ble endringer i synet på minoriteter etter 2. Verdenskrig
- Økt interaksjon mellom aktørene og det internasjonale samfunn etter 2. Verdenskrig

6.1.2 Trekk ved aktørene

Hvilke trekk som kjennetegner aktøren og hvordan disse endres underveis er hovedsakelig omtalt i det empiriske kapittelet og i kapittelet om sosialantropologisk perspektiv. Oppgavens overordnede konfliktmodell baserer seg på uenighet i viljer mellom to aktører, og det er derfor metodisk viktig at man forholder seg til aktørbegrepet på riktig måte. Den sosialantropologiske utfordringen er at aktørene er etniske grupper, som ifølge Hylland-Eriksen (2010) ikke kan ha en felles vilje. Dette har sammenheng med at gruppens medlemmene har ulike viljer, og at disse viljene vil avhenge av kontekst og av hvilken sosial status som er aktivert. Det betyr at selv om den overordnede politikken overfor en minoritetsgruppe er integrering, så kan enkeltindivider velge assimilering - eller hvis den overordnede politikken er assimilering, så kan enkeltindivider velge isolasjon. I forhold til det sosialantropologiske perspektiv er den individuelle identiteten viktig for å forstå konflikten mellom minoritet og majoritet, men for det militærteoretiske perspektivet så er vi nødt til å behandle aktørbegrepet abstrahert.

I det teoretiske kapittelet omhandlet vi konfliktmodellen, hvor en aktør ble begrepsfeste til å omfatte: *totaliteten av alle enheter (individer, kollektiv og ikke-individuelle instanser) i aktøren som har vilje og/eller et virkemiddel som er rettet, direkte eller indirekte, langs konfliktlinjen*. Denne beskrivelsen tar høyde alle aspekter ved aktøren. Hvis tenker oss viljen til et medlem som en vektor langs konfliktlinjen, så vil aktøren være gjennomsnittsvektoren for alle gruppens medlemmer. Hvis denne som eksempel retter seg mot se samiske minoritetene, så innebærer det at majoriteten av nordmenn har en målsetning om å assimilere samene. Ved å bruke denne begrepsfestingen så får vi på mange måter også en legitimitet bak påvirkningen, ved at den står som representasjon for en gruppes medlemmer. Ulempen med den abstraherte begrepsfestingen er at den er for overordnet, og kan gi forlite forståelse i et nedenfra og opp perspektiv.

Ved å kombinere det empiriske kapittel i kombinasjon med den sosialantropologiske nyanseringen har etter min vurdering gitt et godt bilde på kjennetegn ved aktørene og hvordan de endret seg underveis. Dette vil være med på å svare hovedproblemstillingen, samtidig som det skaper refleksjoner og senere læring om konflikt dynamikken.

Funnene kan oppsummeres som følger:

- Samepolitikk ble behandlet lokalt frem til tiden rundt unionsoppløsningen
- Begge aktørene har kun brukt virkemiddel innenfor det institusjonelle system.
- Det asymmetriske maktforholdet gjorde samene maktesløse

6.1.3 Aktørenes målsetninger

Hvilke målsetninger aktørene hadde og hvordan de endret seg underveis er omhandlet i det empiriske og militærteoretiske kapittelet. Hele den overordnede konfliktmodellen baserer seg på aktørenes motsetninger i vilje (målsetninger), samtidig som det er det relasjonelle forholdet mellom viljene som skaper dynamikken. Aktørenes målsetninger er redegjort for underveis i oppgaven, samtidig som beslutningshjulet er nyttet for å vise hvordan de ulike målsetningen oppstår som en relasjon til omgivelsene. Det vi ser er hvordan fornorskingspolitikken, og hvordan ambisjonen om å assimilere de samiske minoritetene skjerpes frem til det kulminerer i 1931. I etterkrigstiden blir det en endring i fornorskingspolitikken og den politiske viljen til å assimilere samene avtar. Samtidig oppstår et maktpolitisk segment som motarbeider forsøk på å stanse fornorskningstiltakene. For samene så gjennomfører de en lite vellykket organisasjonsreisning, før samesaken mister viljen og forsvinner fra offentligheten i 1921. Først i etterkrigstiden får de etablert en permanent organisasjonsreisning som gjennom økt oppslutning blir til en etnopolitisk organisasjon. Denne knyttes etter hvert inn i et internasjonalt urfolknettverk hvor samenes målsetninger konsolideres. Konfliktforholdet opphører ved Alta-saken, når det samepolitiske segment etter hvert gir opp sine målsetninger.

Sosialantropologisk perspektiv bruker konfliktmodellen som det overordnede perspektiv. Forskjellen er at her handler det mer om relasjonen mellom i minoritet-majoritet forholdet. Minoriteten blir her påført en vilje ved at den assimileres inn i majoritetsbefolkningen. I denne relasjonen påvirkes identiteten og gruppene blir likere. Samtidig oppstår det en etnopolitisk bevegelse i etterkrigstiden, hvor man etter hvert gjennomgår en etnisk revitalisering og får en ny urfolksidentitet. Denne etnopolitiske bevegelsen søker særegenheter som er sosialt relevante for å ha sin egen identitet og kultur.

Funnene kan oppsummeres som følger:

- Norske målsetninger om assimilering tiltok frem mot 1931
- Det oppstod et samepolitiske segment i Norge på 1960-tallet
- Norge fremstod som menneskerettighetsforkjemper i etterkrigstiden
- Samene fremhever særegenheter (dikotomisering) ved fremveksten av en ny identitet

6.1.4 Aktørenes virkemiddel

Hvilke virkemiddel aktørene brukte, og hvordan disse endret seg underveis i konflikten tas opp i oppgavens empiriske kapittel og i drøftingen av det militærteoretiske perspektiv. Et poeng gjennom oppgaven er at alt som gir en på motstanderen langs konfliktlinjen er å anse

som et virkemiddel. Samtidig er det påpekt at det må være samsvar mellom målsetninger og virkemiddel for at en aktør skal lykkes langs konfliktlinjen.

Det vi har sett i militærteorien er hvordan alle virkemiddel har vært innenfor det institusjonaliserte rettssystem, og hovedsakelig innenfor kultursektoren. Her ble det gjennom økonomisk tildeling og instruksverk satt stadig strengere krav til skolevesenet og dets rolle i assimileringspolitikken. Forsøkene på å kutte beiteretten møtte stor motstand fra Sverige. For samene sin del så får de først gode virkemiddel ved organisasjonsreisningen etter 2. Verdenskrig.

Det sosialantropologiske perspektivet vil virkemiddel være en del av interaksjonen og relasjonen mellom de to aktørene. Her inngår de som en del av det majoritetens institusjonaliserte system, på samme måte som minoritetene ønsker å bygge sitt eget i sitt prosjekt. Det som er spennende er at samenes bygger de samme virkemiddel som Norge. Det blir komplementære institusjoner. Derfor kan vi si at de på mange måter også driver en nasjonsbyggingsprosjekt – selv om de ikke gjør krav på å bli en egen nasjonalstat. Medlemskapet i internasjonale urfolksorganisasjoner flytter konflikten fra lokalt til globalt nivå. Et av samenes virkemiddel er etnisk revitalisering som samler samene og gir de en ny kollektiv identitet.

Funnene kan oppsummeres som følger:

- Begge aktørene har kun brukt virkemiddel som er de av det institusjonaliserte system
- Norge hadde størst handlingsrom innenfor kultursektoren
- Fornorskingstiltakene ble skjerpet rundt unionsoppløsningen
- For fornorskingspolitikken var den eksisterende maktstrukturen det viktigste virkemiddel fra 1960-tallet
- Samene hadde ikke virkemiddel som samsvarte med viljen før i etterkrigstiden
- Samene flyttet konflikten fra lokalt til globalt gjennom medlemskap i internasjonale urfolksnettverk
- Samene bygger like virkemiddel som de nordmenn (komplementarisering)
- Etnisk revitalisering styrker samisk identitet og fellesskap

6.1.5 Påvirkningsfaktorer

Hvilken faktorer som påvirket aktørene og hvordan dette endret seg underveis er drøftet i det militærteoretiske kapittelet. Ved å bruke McKormicks magiske diamant så har vi gått et godt

bilde på hvordan endogene og eksogene påvirkningsfaktorer har vært en del av den asymmetriske konfliktdynamikken.

I forhold til det sosialantropologiske perspektiv så vil det som er beskrevet som endogene forklaringsfaktorer inngå som en del av de etniske gruppenes sosiale system. Ofte vil dette ha sammenheng med hvordan en etnisk gruppe ikke kan ha felles vilje. De eksogene forklaringsfaktorene vil inngå som del av den større sosiale strukturen, som for eksempel når Norge går i spissen for minoriteters rettigheter internasjonalt. Det samme kan sies om samenes medlem i de internasjonale urfolksnettverk selv om dette også betraktes som et indirekte virkemiddel.

Funnene kan oppsummeres som følger:

- Sivilisatorisk, nasjonalistiske/nasjonale og sikkerhetspolitiske hensyn fører til at Norge iverksetter fornorskingspolitikken
- Samfunnsutviklingen fører til økt interaksjon mellom samer og nordmenn
- Endringer i holdningen til minoritetsspørsmål i etterkrigstiden skaper bevegelse i samesaken og etter hvert samisk organisasjonsreisning
- Medlemskap i internasjonale urfolksnettverk skaper nytt indirekte virkemiddel for samene. De får nå en symmetri i virkemidlene overfor Norge, samtidig som de har bedre samsvar mellom målsetninger og virkemiddel.

6.1.1 Perspektivenes forklaringskraft

Underveis i oppgaven det blitt brakt opp hvordan det militærteoretiske perspektivet har et ovenfra-og-ned perspektiv, mens det sosialantropologiske har et nedenfra-og-opp perspektiv. I dette så ligger det at det militærteoretiske perspektivet har et mer overordnet fokus, hvor en fokuserer på målsetninger, virkemiddel og påvirkning på et abstrahert nivå. Min vurdering er at modellene forklarer den asymmetriske konfliktdynamikken på en god måte, og ved å bruke dem til å rekonstruere en historisk periode så gir det også en helhetlig forståelse. Samtidig har det gitt dynamikken mer bevegelse ved å relatere aktørens handlinger som valg i forhold til et beslutningshjul. Det overordnede fokuset kommer også til uttrykk når vi ser hvordan det går i inngripen med teorien, og hvilke underspørsmål det gir svar på. Oppsummert så anser jeg det militærteoretiske perspektiv for å ha god forklaringskraft overfor problemstillingen, og ikke minst formålet om å skape økt forståelse.

Om vi går tilbake til drøftingen rundt trekk ved aktøren, så markert Hylland-Eriksen (2010) hvordan det sosialantropologiske perspektivet ikke tillegger en etnisk gruppe en felles

vilje. Dette gir et godt bilde på forskjellen mellom de to perspektivene. I det sosialantropologiske perspektiv er fokuset i større grad på individet og dets rolle i en etnisk gruppe og/eller et etnisk samfunn. Det er også mellom to slike grupper at konflikten oppstår, hvor den ene gruppen prøver å assimilere den andre. Også her er inntrykket at perspektivet gir en god forståelse for konfliktdynamikken. Samtidig synes jeg analysen gir gode svar på problemstillingens underspørsmål. når det brukes for å rekonstruere en historisk periode.

6.2 *Hva ble virkningene av fornorskingspolitikken?*

Ved et tilbakeblikk på fornorskingsperioden ser vi at den statlige innsatsen for å få samene til å legge bort språket sitt, endre grunnverdiene i kulturen og bytte sin etniske identiteten, har vært omfangsrik, langvarig og målbevisst. Omlegging av sosiale institusjoner har ført til dyptgripende konsekvenser for relasjoner på individnivå. Samtidig så har det darwinistiske grunnlaget ført til stigmatisering og store sosiale omkostninger.

Ifølge Minde (2002) så nådde fornorskingspolitikken sine målsettinger (vilje) i overgangsdistriktene, ved at vi fikk et språkskifte og et delvis identitetsskifte. I de indre strøk har ikke fornorskingspolitikken fått samme fotfeste, og det samiske språk og identitet bevart. Disse forskjellene har sammenheng med hvor det var mest interaksjon mellom gruppen.

6.3 *Hvorfor oppstod ingen negativ voldsspiral?*

En negativ voldsspiral oppstår hvis en av aktørene langs konfliktlinjen eskalerer en reaksjon på en måte som gjør at den andre aktøren ser seg nødt til å eskalere ytterligere. I oppgavens kontekst så blir da spørsmålet hvorfor samene ikke reagerte mer når assimileringspolitikken oppstod. Slik jeg ser det så henger dette sammen med fire forhold:

For det første så er ikke den samiske kulturen og identiteten av en voldelig natur. Tvert om er de vant med å løse konflikter på lavest mulig nivå, og gjerne med lav signatur. Vi kan se litt av den samme holdningen i eksemplet på samer som, etter at det har oppstått en kollektiv urfolksidentitet, reagerer på hvordan lederpersoner stikker seg frem og snakker om det samiske på vegne av alle andre.

Det er det som er beskrevet i litteraturen, hvor det er stor konsensus om at dette skyldes avmakt på grunn av de ekstremt asymmetriske maktforhold mellom statsforvaltningen som utøvende part og de enkeltindividene som var gjenstand for endringene (Eidheim 1971, Eriksen og Niemi 1981, Minde 2002). Samtidig så tror jeg noe av avmakten også henger sammen konformitet.

Det tredje forhold er bruken av symmetriske virkemiddel. Under hele perioden har samene valgt å bruke virkemiddel som er legitime innenfor en nasjonalstat, ved at man har brukt organisasjonsvirksomhet og politiske kanaler for å få sine målsetninger gjennom. Det har gjort det enkelt for Norge å motarbeide samenes krav. Som nevnt tidligere i oppgaven så kunne man her valgt å bruke asymmetriske virkemiddel (irregulær krigføring eller terrorisme), men da hadde man altså fått en negativ voldsspiral. Grunnen til at dette ikke skjedde henger sammen med punktene over. Samtidig så ser vi allerede her hvordan samene bruker virkemiddel som er komplementære med de norske, noe som henger sammen med de kulturelt er ganske like. Det siste her henger sammen med punktet under.

Det siste punktet går på begge aktørers deltagelse i det sosiale system, hvor det å bruke annen makt enn det som er godkjent i det institusjonelle system ikke ses på som et alternativ.

7 KONKLUSJON

Vi har nå kommet til konklusjon, hvor jeg skal trekke svarene underspørsmålene og svare på oppgavens problemstilling. Det skal vi gjøre ved først å svare på hovedproblemstillingen. Deretter skal vi se hva vi kan lære av konfliktdynamikken, før oppgaven avsluttes.

7.1 *Hva påvirket utfallet av fornorskingspolitikken?*

Som vi har sett gjennom oppgaven så er det mange faktorer som spiller inn på den asymmetriske konfliktdynamikken. Når vi skal ta for oss hva som påvirket utfallet, så er det viktig å ha i bakhodet at verken Norge eller Samene har oppnådd de målsetningene de hadde i starten av fornorskingsperioden: Norge har ikke klart å oppnå en fullstendig assimilering av det samiske språk, kultur og levesett, samtidig som samene ikke har klart å hindre varig påvirkning. Blant annet har vi sett hvordan store deler av de sørsamiske områdene har mistet både språk og identitet, mens deler av Indre-Finnmark er så godt som upåvirket. Vi har altså fått en konfliktløsning som er et sted midt mellom aktørenes utgangspunkt. Hva som påvirket utfallet av fornorskingspolitikken kan forklares gjennom 5 hendelser:

- Nasjonsbyggingsprosessen medførte fornorskingspolitikk, hvor man basert på sivilisatorisk, nasjonalistiske (senere nasjonale), og sikkerhetspolitiske hensyn ønsket en å assimilere de samiske minoritetene. Denne politikken ble gradvis skjerpet og nådde sin kulminasjon i perioden før 2. Verdenskrig.
- Samene forsøkte å mobilisere en reaksjon, men hadde verken tilstrekkelig virkemiddel eller oppslutning. Det førte til at samisk motstand i forsvant fra offentligheten rundt 1921. Den strenge assimileringlinjen førte til at mange av samene nå mistet sin etniske identitet, spesielt i områder med stor grad av interaksjon med mellom samer og nordmenn.
- Etter 2. Verdenskrig var det internasjonale grunnsynet på minoriteter endret, samtidig som samene hadde lært seg moderne politiske metoder. Det redet grunnen for en samisk organisasjonsreisning på lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå, hvor medlemskapet i WCIP sågar løftet samesaken til globalt nivå. Parallelt gikk samene gjennom en etnisk revitalisering, og sakte vokste det frem en ny kollektiv urfolksidentitet.
- I Norge førte den nye situasjonen til debatter i Stortinget våren 1963, hvor tilhengere av fornorskingslinjen til slutt vant frem. Det førte til at det samepolitiske segment kontrollerte fornorskingspolitikken frem til Alta-saken. Samtidig fortsatte Norge sitt

internasjonale engasjement for minoriteters- og menneskers rettigheter, noe som førte til divergens mellom retorikk internasjonalt og praktikk nasjonalt.

- Alta-saken ble den utløsende faktor for endring i samepolitikken, og hang sammen med samenes og den norske stats internasjonale engasjement i minoritetsspørsmål.

7.2 *Hva kan vi lære av den asymmetriske konfliktodynamikken?*

I forrige kapittel svarte oppgaven på hovedproblemstillingen ved å vise til de historiske hendelsene som påvirket utfallet av fornorskingspolitikken. Samtidig har oppgaven som formål å øke forståelsen for den asymmetrisk konfliktodynamikken. Jeg skal nå trekke frem den viktigste lærdommen jeg har fått av å rekonstruere fornorskingsperioden fra et militærteoretisk og et sosialantropologisk perspektiv:

- Ekstern påvirkning endrer konfliktens kontekst, og gjør at aktørene observerer, orienter og handler annerledes i forhold til omgivelsene. Det gjør at vi kan få en annen påvirkning langs konfliktlinjen. Et eksempel på dette er hvordan endringene i minoritetspolitikken etter 2. Verdenskrig førte til samebevegelsens fremvekst, opprettelsen av samekomiteen (debattene i Stortinget), og det norske internasjonale engasjement for minoriteter- og mennesker rettigheter. Et annet eksempel er hvordan samenes tilknytning til internasjonale urfolksnettverk gav dem et virkemiddel som stod i forhold til målsetningen.
- Det kan oppstå maktstrukturer som er i strid med gjeldende politiske målsetninger, noe vi så ved det samepolitiske segment.
- Man trodde fornorskingspolitikken var til samenes beste, og det var underforstått at samene ikke visste bedre og trengte paternalistisk beskyttelse. Samer ble derfor ikke invitert til dialog, og de fleste virkemiddel ble realisert gjennom enveis-kommunikasjon eller tvang (Minde 2002). Dette var akseptert praksis innen det sosiale system, selv om det førte til menneskelige omkostninger.
- Samene valgte å forholde seg til tilgjengelige virkemiddel innenfor det institusjonaliserte system. Det medførte at man ikke klarte å reagere på assimileringspolitikken, og man gikk over i en følelse av avmakt. For andre medlemmer så ble reaksjonen konformitet. Valget av en ikke-voldslinje henger sammen med samenes kultur og identitet.
- Under samenes revitalisering har de brukt dikotomisering for å finne særpreg som har sosial relevans, som de bruker til å skape samenes kollektive identitet. Samtidig så ser

vi at bygging av virkemiddel baserer seg på komplementaritet ved at man bygger opp et institusjonalisert system som er likt det norske³⁶. Disse prosessene er de samme som skjer i en nasjonsbyggingsprosess, eneste forskjellen er at samene ikke gjør krav på noe territorium. Det er i samhandling forskjellene konstitueres, samtidig som motsetningene fører til likhet.

7.3 Avslutning

Vi har nå sett hva som påvirket utfallet av fornorskingspolitikken som ble ført overfor de samiske minoritetene, samtidig som jeg har oppsummert noen hovedpunkter om hva vi kan lære om asymmetrisk konfliktdynamikk i denne historisk kontekst.

Grunnet mitt militære yrkesliv hadde jeg god kjennskap til de militærteoretiske modellene, selv om jeg ikke tidligere har brukt dem innenfor nasjonsbyggingsprosesser og tilhørende konflikter mellom majoritet- og minoritetsbefolkning. Min erfaring etter å ha arbeidet med denne oppgaven er at modellene har god forklaringskraft på konfliktforholdet, samtidig som det gir et godt bilde av konfliktens dynamiske og relasjonelle karakter. Samtidig så fremstår forklaringskraften og forståelsen fra det sosialantropologiske perspektiv som vel så interessant. Fagets begrepsapparat og forklaringsmodeller passet godt til den historiske konteksten, og gav oppgaven et relevant og komplementerende bidrag. Som beskrevet i innledning har oppgaven vært en historisk rekonstruksjon, noe som betyr at jeg ikke har forventet å finne noe nytt revolusjonerende svar på problemstillingen. Formålet var å skape økt forståelse og det synes jeg oppgaven for til på en god måte.

Det jeg sitter igjen med ved avsluttende arbeid er en dypere og mer balansert forståelse for asymmetriske konflikter, samtidig som jeg har fått operasjonalisert nye begrepsapparat og forklaringsmodeller.

³⁶ Blant annet bygger man opp organisasjoner, politiske partier, sameting, flagg, nasjonaldrakt, er skrevet inn i grunnloven, etc

8 LITTERATURLISTE

- Andersen, Svanhild (2003). *Samisk tilhørighet i kyst- og fjordområder*. Kapittel 9 i Bjørn Bjerkeli og Per Selle: *Samer, makt og demokrati. Sametinget og den nye samiske offentlighet*. Gyldendal akademisk.
- Barth, Fredrik (1969). *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference*. Universitetsforlaget.
- Bjerkeli, Bjørn og Per Selle (2003). *Samisk offentlighet og makt*. Kapittel 1 i Bjørn Bjerkeli og Per Selle: *Samer, makt og demokrati. Sametinget og den nye samiske offentlighet*. Gyldendal akademisk.
- Clausewitz, Carl von (1832). *On War*.
- Eriksen, Knut Einar (1981). *Den finske fare : sikkerhetsproblemer og minoritetspolitikk i nord 1860-1940*. Universitetsforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland (2010). *Små steder – store spørsmål. Innføring I sosialantropologi*. Universitetsforlaget.
- Eidem, Harald (1971). *Aspects of the Lappish minority situation*. Universitetsforlaget.
- Eidem, Harald (1997). *Ethno-Political Development among the Sami after World War II*. I: Gaski, Harald (ed.): *Sami Culture in a New Era. The Norwegian Sami Experience*. Davvi Girji OS, Karasjok.
- Freedman, L. (1998). *Britain and the Revolution in Military Affairs*. *Defense Analysis*, 14(1998):58
- Jernsletten, Regnor (1998). *Samebevegelsen I Norge : idé og strategi 1900-1940*. Senter for samiske studier, Universitetet i Tromsø.
- Lae, Erling (2001). *FRA KARLSTADKONVENSJONEN I 1905 TIL REINBEITEKONVENSJONEN AV 1919. Norsk sosialdarwinisme mot romantisk humanisme*. I: *Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten. Rapport fra seminar i Hattfjelldal 26. Og 27. Januar 2011*. Frederikke, Organ for FoU-publikasjoner – Høgskolen i Nesna. 2011.

- McCormick, Gordon (1987). *The Shining Path and Peruvian terrorism*. RAND Corporation, Document Number: P-7297
- Minde, Henry (2002). *Fornorskinga av samene – hvorfor , hvordan og hvilke følger*. Gáldu Cála, Tidsskrift for urfolks rettigheter Nr. 3/2005
- Minde, Henry (2003). *Urfolksoffensiv, folkerettsfokus og styringskrise: Kampen for en ny samepolitikk 1960-1990*. Kapittel 3 i Bjørn Bjerkeli og Per Selle: *Samer, makt og demokrati. Sametinget og den nye samiske offentlighet*. Gyldendal akademisk.
- Otnes, Per (1970). *Den samiske nasjon: interesseorganisasjoner I samenes politiske historie*. Pax.
- Paine, Robert (2003). *Identitetsfloke: Same-same. Om komplekse identitetsprosesser i samiske samfunn*. Kapittel 11 i Bjørn Bjerkeli og Per Selle: *Samer, makt og demokrati. Sametinget og den nye samiske offentlighet*. Gyldendal akademisk.
- Rokkan, Stein (1987). *Stat, nasjon, klasse. Essays i politisk sosiologi*. Universitetsforlaget.